

MARKO JESENŠEK

Poglavja iz razvoja
slovenskega jezika

V Poglavljih iz razvoja slovenskega jezika predstavljam imenitnost slovenščine. Okvir teh razmišljanj sta Toporišičeva periodizacija zgodovine slovenskega jezika in njegov pogled na Pleteršnika ter sodobno slovensko slovaropisje, »vloženo zgodbo« o razvoju slovenskega jezika pa pripovedujem v šestnajstih razpravah, ki povezujejo jezikovna dogajanja od 16. do 21. stoletja.

Sodobne raziskave zgodovine slovenskega jezika opozarjajo na dvojnični razvoj v alpskem in panonskem prostoru ter ugotavljajo, da tradicionalna knjižna slovenščina ni le kranjščina. Mnenje, da je vse, kar prihaja iz osredja, »pravilno«, sprejemljivo in splošno slovensko, to, kar ponuja slovensko jezikovno obrobje, pa je narečno in za »splošni slovenski knjižni jezik« nesprejemljivo, danes ne velja več. Do sredine 19. stoletja sta soobstajala osrednje- in vzhodnoslovenski knjižni jezik s pokrajinskimi knjižnimi različicami (kranjščina, prekmurščina in vzhodna štajerščina), ki so se v pomladi narodov poenotile in oblikovala se je novoslovenščina ali enotni slovenski knjižni jezik kot posledica romantičnih razmišljanj o jeziku in narodu.

Gre za veličastno zgodbo o slovenskem jeziku, ki nam pomaga razumevati njegovo vlogo in pomen pri nastajanju slovenske državitvornosti in nas prepričuje, da »nas brez jezika ni«. Če poznamo svojo jezikovno preteklost, razumemo sedanost in znamo načrtovati tudi svojo (jezikovno) prihodnost.

ZORA

145

Marko Jesenšek

Poglavja iz razvoja slovenskega jezika

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI <https://doi.org/10.18690/978-961-286-548-1>

© 2021 Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba / *University of Maribor, University Press*

Dostopno na / *Available at:* <https://press.um.si>

ZORA

145

Marko Jesenšek

Poglavja iz razvoja slovenskega jezika

Mednarodna knjižna zbirka ZORA /
International Book Series ZORA

Urednik zbirke / *Editor:*

Marko Jesenšek

Mednarodni svetovalni odbor /
Editorial Advisory Board:

Jožica Čeh Steger (Maribor)

Marc L. Greenberg (Lawrence, Kansas)

István Lukács (Budapest)

Alenka Jensterle Doležal (Praha)

Bernard Rajh (Maribor)

Emil Tokarz (Katowice)

Knjiga je nastala v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156
(*Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine* – vodja programa
prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno
dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

Knjiga je izšla s finančno pomočjo Javne agencije
za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

ZORA
145

Marko Jesenšek

Poglavja iz razvoja slovenskega jezika

Maribor
2021

Mednarodna knjižna zbirka / *International Book Series*: ZORA 145

Poglavja iz razvoja slovenskega jezika
Chapters in the Development of the Slovene Language

Avtor / *Author*: Marko Jesenšek

© Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba / *University of Maribor Press*
Vse pravice pridržane. Brez pisnega dovoljenja založnika je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, predelava ali druga uporaba tega dela ali njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku, vključno s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranjevanjem v elektronski obliki.
All rights reserved. No part of this book may be reprinted or reproduced or utilized in any form or by any electronic, mechanical, or other means, now known or hereafter invented, including photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system, without permission in writing from the publisher.

Recenzentki / *Reviewers*: znan. svet. red. prof. dr. Metka Furlan, red. prof. dr. Andreja Žele

Jezikovni pregled / *Language Editor*: Nina Horvat (slovenščina / *Slovene*),
Nives Kokeza, Fiona Thompson (angleščina / *English*)

Slika na naslovnici / *Photo on Cover*: akad. slikar Drago Ačko, *Blagoslov*, 2011, orig. linorez 1/4

Oblikovanje in prelom / *Design and typesetting*: Katarina Visočnik

Naklada / *Circulation*: 300 izvodov / *copies*

Tisk / *Printed by*: Cicero, Begunje, d. o. o.

Dostopno na / *Available at*: <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/634>

Izdano / *Published*: Maribor, november 2021

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

811.163.6'361

JESENŠEK, Marko

Poglavja iz razvoja slovenskega jezika / Marko Jesenšek. – Maribor : Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba, 2021. – (Mednarodna knjižna zbirka Zora ; 145)

ISBN 978-961-286-548-1

COBISS.SI-ID 87515139

Založnik / *Published by*: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba / *University of Maribor, University Press*, Slomškov trg 15, 2000 Maribor, Slovenija, <https://press.um.si>, zalozba@um.si

Odgovorna oseba založnika / *For publisher*: prof. dr. Zdravko Kačič, rektor Univerze v Mariboru / *Rector of University of Maribor*

Izdajatelj / *Issued by*: Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija, <http://www.ff.um.si/zalozba-in-knjigarna/zora/>; ff@um.si

Cena / *Price*: 19 EUR

DOI <https://doi.org/10.18690/978-961-286-548-1>

ISBN 978-961-286-548-1

Citiranje / *Attribution*: Marko Jesenšek, 2021: *Poglavja iz razvoja slovenskega jezika*. (Zora, 145). Maribor: Univerzitetna založba. doi: <https://doi.org/10.18690/978-961-286-548-1>.

Mihu, Barbari in Jelki

Vsebina

- 9 Spremna beseda
- 13 Razvoj slovenskega knjižnega jezika
- 22 Zgodovinska slovnica slovenskega jezika – slovenske možnosti in češki vzgledi
- 35 Slovensko-hrvaški jezikovni stiki v protestantizmu 16. in 18. stoletja
- 53 Frankopanova slovenščina v prevodu Molièrjevega *Georgea Dandina*
- 64 Skladenjske značilnosti *Tinjskega rokopisa* na primeru tipologije stavka in rabe ločil
- 80 Slovenski jezik v Avstrijskem cesarstvu
- 88 Bleiweis in oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika
- 113 Margareta Puhar in slovenski (učni) jezik
- 134 Cankarjeva slovenščina
- 154 Cankarjev vpliv na prenovu slovenskega knjižnega jezika
- 163 Položaj slovenskega jezika v Maistrovem času
- 175 Slovenski jezik v skupščini prve Jugoslavije
- 187 Murkova pisma Jagiću (1887–1923)

210	Majniška deklaracija in slovenski jezik (1917–1989–2020)
236	Vpliv Praškega lingvističnega krožka na razvoj slovenskega jezikoslovja
245	Ada Vidovič Muha o povezavah med slovenskim in češkim jezikoslovjem
261	Toporišič in jezikovna predanost
278	Toporišič kot organizator in vodja <i>Pleteršnikovih dnevov</i>
284	Literatura
305	Imensko kazalo
315	Recenziji
318	Povzetek
330	Abstract
343	Zora 1998–2021

Spremna beseda

V knjigi *Poglavja iz razvoja slovenskega jezika* predstavljam imenitnost slovenščine. Okvir teh razmišljanj sta Toporišičeva periodizacija zgodovine slovenskega jezika (prva razprava v knjigi) in njegov pogled na Pleteršnika ter sodobno slovensko slovaropisje (zadnja razprava v knjigi), »vloženo zgodbo« o razvoju slovenskega jezika pa pripoveduje šestnajst razprav, ki povezujejo jezikovna dogajanja od 16. do 21. stoletja.

Slovenski jezik je naša največja narodna dragocenost; zlasti po njem smo si ohranili in razvili svojo duhovno individualnost. Ker nam je ta duhovna samobitnost dragocena, si jih bomo – zvesti našim velikim duhovom, kot so Trubar, Prešeren, Levstik, Cankar in drugi – ohranjali in utrjevali tudi vnaprej, in sicer zlasti tudi z zvestobo slovenskemu jeziku in vrednotam, ki so v njem izražene. (Toporišič 1973: 33)

Gre za moj pogled na nekatere pomembne mejnike v razvoju slovenskega jezika, ki sem ga predstavil na domačih (Maribor, Ljubljana, Ljutomer, Pišce) in mednarodnih (Praga, Brno, Zagreb, Peč) simpozijih, objavil v revijah (*Slavia Centralis*, *Časopis za zgodovino in narodopisje*) ali kot samostojna poglavja v monografijah (Razprave II. razreda SAZU, Obdobja, Zora, GFM Ljutomer).

Sodobne raziskave zgodovine slovenskega jezika opozarjajo na dvojnični razvoj v alpskem in panonskem prostoru ter ugotavljajo, da tradicionalna knjižna slovenščina ni le kranjščina. Mnenje, da je vse, kar prihaja iz osredja, »pravilno«, sprejemljivo in splošno slovensko, to, kar ponuja slovensko jezikovno obrobje, pa je narečno in za »splošni slovenski knjižni jezik« nesprejemljivo, danes ne velja več. Do sredine 19. stoletja sta soobstajala osrednjeslovenski (kranjščina) in vzhodnoslovenski (prekmurščina, vzhodna štajersščina) knjižni jezik, dve knjižni različici, ki sta se v pomladi narodov poenotili in oblikovala se je novoslovenščina ali enotni slovenski knjižni jezik. Normativno poenotenje slovenskega jezika je bilo posledica romantičnih razmišljanj o jeziku in narodu v času, ko je bila jezikovna enotnost pogoj za nacionalno združitev in državotvornost Slovencev.

Luka Svetec je 4. januarja 1850 v časopisu *Slovenija* predlagal nove oblike, ki so poenotile kranjski in prekmurski knjižni jezik:

Najpred se vpraša, ktere so te nove oblike? [...] So nasledne: I. Se stavi *-om*, *-oma*, namesto *-am*, *-ama* pri imenih možkega in srednjega spola. II. Namesto *-iga*, *-imu*, *-im* (v mestniku jedinbroja) se piše *-ega*, *-emu*, *-em*. III. Pri imenih srednjega spola se v višebroju prilog imenu jednako sklanja. IV. Prilogi se v drugi in tretji stopnji s spolom imena vselej skladajo. V. Glagoli družega razpola, ki se končajo s slovko *nem*, se sprejajo na *-uti* (oti) *-ul* fol) namesto *-iti*, *-il*. VI. Se piše *šč* namesto *š*, ako izvira tisto iz glasov *sk*, *st* ali sploh etimologija tako veli. VII. Se stavi *da* namesto *de*.

Oblikoglasna preobrazba slovenščine se je uveljavila v Miklošičevem prevodu *Občega državljanskega zakonika* in Janežičevih izdajah srednješolskih slovníc, nato pa so nove oblike postale obvezne za novoslovenščino, ki je v drugi polovici 19. stoletja »lepo napredovala«. Slovenski knjižni jezik je postal bistveni del taborskega gibanja (1868–1871); na 17 taborih so zahtevali, da mora postati slovenščina uradni jezik na Slovenskem, slovensko morajo znati vsi uradniki, v cerkvah je potrebno pridigati v slovenskem jeziku, učni jezik v šolah mora biti slovenski (uvesti je potrebno tudi slovenščino kot učni predmet), Slovenci pa se naj združijo v Zedinjeno Slovenijo.

Žal pa je pozitivnemu jezikovno-političnemu gibanju sledilo nekaj neustreznih pojmovanj knjižnega jezika. V drugi polovici šestdesetih let 19. stoletja se je pojavilo levstikovanje, tj. prizadevanje za puristično prečiščen slovenski knjižni jezik, ki je močno arhaiziran (elementi stare cerkvene slovanščine) in slaviziran (elementi ruščine in drugih slovanskih jezikov). »Levstikovo šolo« etimologiziranja sta zagovarjala Cegnar in Levec, hrvatenje pa je še zlasti po letu 1874, ko je bila ustanovljena Univerza v Zagrebu, razširjal Jurčič. K sreči je bilo med Slovenci dovolj preudarnih jezikoslovcev (Cigale, Miklošič, Navratil, Janežič, Škrabec, Pleteršnik), ki so take odklone od pozitivnega razvoja prepoznali za jezikovne zablode in jih še pravočasno preprečili.

V začetku 20. stoletja sta se pojavila najprej novoilirizem, po 1. svetovni vojni pa še jugoslovenarstvo; šlo je za knjižnojezikovno zablodo, tj. za premajhno skrb za slovenski jezik in zamenjavo s srbskim oz. hrvaškim jezikom. Novoilirizem je zagovarjal Fran Ilešič, slovenstvo pa je uspešno ubranil Ivan Cankar, ki je v predavanju *Slovenci in Jugoslovani* (12. maj 1913) iz političnega jugoslovanskega vprašanja odločno izločil slovenski jezik: »Po krvi smo si bratje, po jeziku vsaj bratranci –, po kulturi, ki je sad večstoletne ločene vzgoje, pa smo si med seboj veliko bolj tuji, kot je tuj naš gorenjski kmet tirolskemu, ali pa goriški viničar furlanskemu.«

Po 1. svetovni vojni se je zdelo, da se bo slovenščini v Kraljevini SHS godilo bolje kot v avstroogrski monarhiji. Pričakovanja so bila velika,

slovenščina je dobila celo status uradnega jezika v beograjski skupščini, vendar pa se je Anton Korošec odpovedal prevajanju, češ da Slovenci v skupščini dovolj dobro razumejo in govorijo srbsko. Od takrat pa vse do razpada SFRJ je bila slovenščina v skupščini uradni jezik samo še na papirju, enako tudi v vojski, državni upravi, dolgo časa celo ni bilo na televiziji poročil v slovenskem jeziku, nedeljski večerni *Sportski pregled* na ljubljanski televiziji pa je ostal ves čas v neslovenščini.

Po 2. svetovni vojni je slovenščina sicer postala uradni jezik v SFRJ, vendar je bila v vsakdanji rabi ta možnost močno omejena. Poveljevalni jezik v vojski (JLA) je bil samo t. i. srbohrvaški, ki je v vseh oblikah javnega življenja (če ni šlo za sporazumevanje zgolj med Slovenci) skoraj povsem nadomestil slovenščino. Razmere so bile za slovenščino tako neugodne, da je Slavistično društvo Slovenije 14. in 15. maja 1979 v Portorožu organiziralo posvet o slovenščini v javnosti, na katerem je bilo ugotovljeno, da raba slovenskega jezika peša v političnem življenju, zakonodaji, upravi, sodstvu in predvsem v vojski (JLA), velike slabosti pa so bile opazne v vzgoji in izobraževanju, v medijih in v gospodarstvu. Rezultat portoroškega srečanja je bila ustanovitev Sveta za slovenščino v javnosti (1980) in Jezikovnega razsodišča, ki je »s strokovno argumentacijo in moralno-politično avtoriteto pomagalo v danih razmerah dvigati med Slovenci jezikovno samozavest in občutljivost za jezikovno enakopravnost in jezikovno kulturo«. Razmere so se zelo poslabšale leta 1983 s t. i. skupnimi jedri, ki so načrtovala enak šolski izobraževalni program za celotno Jugoslavijo, pri predmetu Slovenski jezik in književnost pa močno zmanjšanje slovenskih avtorjev in srbohrvatizacijo pouka ter uresničevanje jezikovnih idej jugoslovenarstva.

V samostojni Sloveniji je slovenski jezik prvič postal uradni in državni jezik. Slovenija je začela upoštevati evropsko zakonodajo in v obdobju vključevanja v Evropsko zvezo je sprejela tudi evropsko jezikovno politiko in načrtovanje. Leta 1994 je bila imenovana Delovna skupina za področje jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike pri Državnem zboru Republike Slovenije, ki je pripravila Zakon o javni rabi slovenščine (5. 8. 2004); ustanovljen je bil Urad za slovenski jezik (kasneje Sektor, danes le še Služba za slovenski jezik), ki med drugim pripravlja tudi petletne Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko. Na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti je do leta 2013 deloval Odbor za jezik (danes Komisija za slovenski jezik v javnosti, ki obravnava vprašanja, povezana z rabo slovenskega jezika v različnih javnostih), zelo aktiven je tudi Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU – 17. oktobra 2014 je začel delovati spletni portal Fran (<http://www.fran.si/>), tj. največ in najboljše,

kar slovenistična stroka danes ponuja uporabnikom na področju slovarjev, slovnic, pravopisov, jezikovnih virov in portalov ter izbranih korpusov.

Leta 2016 je bilo ponovno odprto vprašanje učnega jezika v slovenskem visokem šolstvu. Šlo je za prizadevanje dela slovenske univerzitetne elite (podpirala jih je slovenska vladajoča politika), da bi slovenski profesor predaval slovenskim študentom na slovenskih državnih univerzah v neslovenščini (v Ustavu RS je zapisano: »Uradni jezik v Sloveniji je slovenščina.« Zakon o javni rabi slovenščine določa: »Na območju Republike Slovenije vzgoja in izobraževanje v javno veljavnih programih, od predšolske stopnje do univerze, potekata v slovenščini.«). Anglizacija slovenskega šolstva je bila k sreči preprečena, saj so se široki akciji za slovenski učni jezik pridružili Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Slavistično društvo Slovenije ter številne javne ustanove ter posamezniki – žal pa ostaja vprašanje: Kdaj in v kakšni obliki se bo tako jezikovno odpadništvo ponovno pojavilo v javnosti? Bojim se, da kmalu v pokoronskem času, saj sta Nacionalni program visokega šolstva 2021–2030 in sprememba 8. člena Zakona o visokem šolstvu (priznanje anglizacije slovenskega univerzitetnega prostora) stvarni svet Rektorske konference Republike Slovenije (kakovost visokega šolstva, ki je bila izgovor še leta 2016, je sedaj zamenjala »internacionalizacija«, ki naj bi bila izgovor za nadomeščanje slovenščine z angleščino v slovenskih univerzitetnih predavalnicah). Ali potrebujemo danes že tretjo Majniško deklaracijo (1917, 1989, 2020)?

V Mariboru, 22. marca 2021

Razvoj slovenskega knjižnega jezika

Toporišič je pripravil prvi strnjen prikaz zgodovine slovenskega jezika za radijsko oddajo Jezikovni pogovori. Med letoma 1964 in 1965 je imel cikel desetih predavanj, v katerih je predstavil glavne smeri razvoja slovenskega jezika od protestantizma do 20. stoletja.¹ Predavanja, ki so izšla tudi v knjižni obliki (Toporišič 1967: 9–74, ponatis 1987: 257–295), so bila pod skupnim naslovom *Slovenski jezik, kakor so ga videli tisti, ki so o njem razmišljali* zastavljena tako, da so o »problemih vsakega obdobja govorili predvsem tisti, ki so ta vprašanja v različnih obdobjih reševali [...]« (Toporišič 1987: 257). Navedek iz uvoda v prvi jezikovni pogovor kaže, da je Toporišič že leta 1964 razmišljal o primerni razdelitvi zgodovine slovenskega knjižnega jezika na posamezna obdobja, in čeprav takrat periodizacije še ni ponudil, je bil njegov radijski pregled dobro izhodišče za pripravo takega dela.

Svoj prvi problemsko začrtan pregled zgodovine slovenskega knjižnega jezika je izpeljal iz Tomšičevega *Razvoja slovenskega knjižnega jezika v Zgodovini slovenskega slovstva* (Toporišič 1956: 7–28), in sicer je iz njegovih petih obdobj² oblikoval izhodišča za svojih (kasnejših) sedem³ (Toporišič 1981: 385–386), ki predstavljajo Toporišičevo periodizacijo funkcijske

¹ Predavanja so bila razdeljena na naslednje tematske sklope: (1) Naši protestanti, (2) Od Hrena do Pohlina, (3) Obnova knjižnega jezika, (4) Pravopisni nemiri proti sredi 19. stoletja, (5) Boj za samostojnost slovenskega knjižnega jezika, (6) Prizadevanja za vseslovenski jezik, (7) Trnova pot slovenskega knjižnega jezika v 2. polovici 19. stoletja, (8) Škrabec in naše pravorečje, (9) Raziskovalci slovenskih narečij, (10) Breznik in njegova dediščina.

² Prvo obdobje (nenaslovljeno): Nastajanje slovenskega jezika iz praslavanščine; drugo obdobje: Nastanek knjižnega jezika; tretje obdobje: Oblikovanje knjižnega jezika; četrto obdobje: Presnova knjižnega jezika; peto obdobje: Današnji knjižni jezik (druga polovica 19. in prva polovica 20. stoletja).

³ Zapovrstno, časovno in glede na knjižni jezik jih je določil takole: I. obdobje, 1515–1615, ustanovitev in ustalitev; II. obdobje, 1615–1675, zastoj in rokopisnost; III. obdobje, 1675–1750, obnavljanje in iskanje; IV. obdobje, 1750–1805, pokrajinskost in prerod; V. obdobje, 1805–1848, ustaljevanje in normiranje; VI. obdobje, 1848–1900, slovenskost in slovanskost; VI. obdobje, 1900–danes, slovenskost in jugoslovanskost, državna samostojnost.

zvrstnosti v zgodovini slovenskega jezika po posameznih obdobjih;⁴ kasneje ji je dodal še t. i. splošno določitev (poimenovanje) obdobji⁵ (Toporišič 1992: 5–18; 2000: 797).

V Toporišičevih desetih jezikovnih pogovorih se v primerjavi s starejšo Tomšičevo razdelitvijo na pet obdobji lepo kaže nastajanje nove bolj jasne razdelitve zgodovine slovenskega knjižnega jezika. Toporišič je izhajal iz spoznanja, da vsa razvojna obdobja slovenskega jezika niso enako bogata in dinamična, kljub temu pa je potrebno upoštevati vse različnosti in raznovrstnosti (Toporišič 1980/81: 193; 1991: 127), če želimo izdelati natančno periodizacijo nepretrganega knjižnega izročila slovenskega jezika od leta 1550 do danes.

V *Slovenskem jeziku, kakor so ga videli tisti, ki so o njem razmišljali* so najboljše in problemsko najbolj izpostavljena poglavja o slovenskem jeziku v obdobju reformacije (I. Naši protestanti), druge polovice 18. stoletja (III. Obnova knjižnega jezika), prve polovice 19. stoletja (IV. Pravopisni nemiri proti sredi 19. stoletja, V. Boj za samostojnost slovenskega knjižnega jezika, VI. Prizadevanja za vseslovenski jezik) in Škrabčevem nastopu ter prizadevanjih za sodobno slovensko pravorečje in slovnico sploh (VIII. Škrabec in naše pravorečje). V *Slovenskem knjižnem jeziku 1–4* jih je deset let kasneje še natančneje ponazoril in določil ter tako pokazal pot do cilja, tj. premišljene periodizacije zgodovine slovenskega knjižnega

Glede na tvorce je predlagal naslednje poimenovanje po posameznih obdobjih: I – ustanovitveno in uveljavitveno: Trubar, Krelj, Dalmatin, Bohorič; II – osrednjenarečno zastojno, raznovrstno: Skalar, Kalobska pesmarica; III – obnavljalno, pokrajinsko sredobežno: Kastelec, Svetokriški, Hipolit; IV – pokrajinsko, prerodno: Pohlin, Japelj, Linhart; V – ustaljevalno normativno: Vodnik, Kopitar, Prešeren, Cigler; VI – slovenskoeksperimentalno: Jenko, Jurčič, Kersnik; VII – realnojezikovno: Cankar, Kosovel, Prežih (Toporišič, 1992a: 374–375).

Jezikoslovce, slovarnike in slovnice pa je takole razvrstil v sedem skupin (brez imen v drugem obdobju): I – Bohorič, Megiser; II – –; III – Hipolit; IV – Pohlin, Gutsman; V – Kopitar, Murko; VI – Škrabec, Pleteršnik, Miklošič; VII – Ramovš, SSKJ, Toporišič (Toporišič, 1992a: 375).

⁴ Za nastajanje časovne periodizacije so zanimivi tudi Toporišičevi samopopravki, ki so nastajali v želji po čim bolj natančno utemeljenih in smiselno razdeljenih obdobjih – prvotno jih je omejil z letnicami 1550–1620, 1620–1680, 1680–1750, 1750–1810, 1810–1850, 1850–1900 in 1900–sedaj, ki pa so se mu kasneje pokazale za »preveč ostre« in jih je zaradi upoštevanja »nekaj daljš/ih/ prehod/ov/« prilagodil, kot je prikazano v opombi 3.

⁵ Splošna določitev sedmih obdobji v zgodovini slovenskega knjižnega jezika: I – reformacijsko-protireformacijsko, II – katoliško, III – bratovščinsko pridigarstvo, IV – prerodno, V – predmarčno, VI – narodno in VI – moderno.

jezika. Obdobja (predstavil jih je šest) je sinonimno imenoval razvojne stopnje (Toporišič 1974b: 11). V *SKJ 2* jih je v Splošnem pregledu (Toporišič 1974b: 11–19) še tradicionalno razvrstil (imenoval) po stoletjih – 16. stoletje, 17. stoletje, 18. stoletje (vendar sledi še dodatno naslovljeno podpoglavje, ki napoveduje za slovenski jezik odločilne dogodke na prelomu 17. in 18. stoletja in potrebo, da morajo biti obdobja slovenskega knjižnega jezika bolj natančno členjena), Še o 17. in 18. stoletju, Konec 18. in prva polovica 19. stoletja –, v *SKJ 3* pa je za obdobje od leta 1848 do konca prve svetovne vojne uporabil zelo široko oznako Knjižni jezik od Novic do Cankarja, s katero je še iskal primerno določitev in poimenovanje za (predvsem) stagnacijski čas in »jezikovne tvorbe napačnih nazorov« (prim. podpoglavji Mirna predrevolucijska leta in Knjižnojezikovne zablode /Levstikovanje, Slovanjenje, Koseskovanje, Novoilirski dvomljivci/), od katerega pa je vendar jasno različil »bistr/o/ in trezn/o/ misel uporabnikov slovenskega jezika« (prim. podpoglavji Napake slovenskega pisanja /Boj za pristno govorno podobo slovenščine, Pozitivna prizadevanja/ in Družbeni položaj slovenskega knjižnega jezika /Dokončna uveljavitev knjižne slovenščine/). Periodizacija slovenskega knjižnega jezika je z (v *SKJ*-ju) napovedanim razmislekom o natančnejšem členjenju (vseh, predvsem pa še) zadnjega obdobja začela dobivati končno podobo, ki jo je Toporišič gradil na spoznanju, da se je (osrednji) slovenski knjižni jezik izoblikoval na osnovi (osrednje) cerkvene slovenščine in pridigerskega jezika cerkve 16. stoletja že pred Trubarjevima Abecednikom in Katekizmom (Toporišič 1988/89: 126). Osnova osrednjega slovenskega jezika je bila tako bolj natančno določena kot v Jezikovnih pogovorih, kjer je Toporišič pristajal še na zelo splošno in nejasno Trubarjevo »kranjščino« (ali celo »kranjsko narečje«) v nasprotju z »nekakim slovenskim jezikom« Sebastijana Krelja. »Nenegovani genij« je v 16. stoletju kritiziral in popravljaj »gospod Trubarjevo kranjščino«, najboljša odločitev tistega časa, ki je imela daljnosežne pozitivne posledice za razvoj slovenskega jezika, pa je bil Dalmatinov kompromis med Trubarjevim središčnim in Kreljevim zahodnoslovenskim jezikovnim konceptom, ki se je v prvem slovenskem prevodu Biblije oblikoval v dvestoletno normo in predpis osredneslovenskega knjižnega jezika. Dalmatinova premišljena odločitev za srednjo pot med sinhronijo in diahronijo je nakazala umirjeno razvojno pot slovenskega jezika (Jesenšek 2005: 194), razhajanja med Kopitarjevo »ljudsko« in Čopovo »umetno« osnovo osrednjega slovenskega knjižnega jezika v prvi polovici 19. stoletja pa so začrtala razvoj, ki vse do danes ni več omogočal t. i. pozitivnega (Dalmatinovega) jezikovnega kompromisa. Toporišič na tako

jezikovno sporazumništvo v 16. stoletju tudi ni docela pristajal, saj mu je Dalmatinova Biblija »v jeziku vendarle bolj Trubarjeva kakor Kreljeva«. V slovenskem jezikoslovju je na »opazen kompromis med Trubarjevimi in Kreljevimi praktičnimi rešitvami« v Dalmatinovi Bibliji (glasoslovje in pravopis) prva opozorila Martina Orožen, ki je kot pronicljiva raziskovalka in izvrstna poznavalka vprašanj iz zgodovinske slovnice slovenskega jezika natančno preučila Trubarjev, Kreljev in Dalmatinov jezik (Orožen 1996a: 114–288, poglavje Obdobje protestantizma) ter dokazala, da je Dalmatin opazno odstopal od Trubarjevega jezika.⁶

Toporišičevi *Jezikovni pogovori* so bili konec 60-ih let že dokaj trdno izhodišče za dvojnično delitev slovenskega knjižnega jezika po letu 1550 na dinamična (določajo jih npr. Trubar, Krelj, Hren, Svetokriški, Hipolit, Pohlin, Japelj, Vodnik, Kopitar, Prešeren, Bleiweis, Cankar, Škrabec, Pletteršnik, Miklošič, Breznik, Toporišič) in stagnacijska (določajo jih Vergerij, rokopisnost v 17. in zastoj v prvi polovici 18. stoletja, Vraz, Razlag, Majar, Koseski, Dežman, levstikovanje, tj. arhaizacija in slavizacija slovenskega jezika, Ilešič in novoilirizem) obdobja. Jasno jo je oblikoval nekoliko kasneje (Toporišič 1980/81: 193, 1991: 127), ko je k najpomembnejšim poglavjem iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika dodal še dogajanja na prelomu 17. in 18. stoletja (prvič že v *SKJ* 2, prim. pomenljivo naslovljeno podpoglavje Še o 17. in 18. stoletju) ter tako zaokrožil skupino t. i. dinamičnih obdobj. Razmeroma dobro se prekrivajo s Tomšičevimi obdobji Nastanek knjižnega jezika, Oblikovanje knjižnega jezika in Presnova knjižnega jezika, s pomembno novostjo, da je za oblikovanje knjižnega jezika po protestantih in pred drugo polovico 18. stoletja pomemben (predvsem) prelom 17. in 18. stoletja, med tem ko sta »skoraj tri četrtine 17. stol. /in/ sredina 18. stol.« del t. i. stagnacijskega obdobja. Toporišič vanj prišteva tudi drugo polovico 19. stoletja (in kot lahko sklepamo iz njegovih objav v šestdesetih letih 20. stoletja, še povojno raziskovanje slovenskega jezika, tj. obdobje po letu 1945 do konca 60-ih let⁷). Na prvi pogled gre za presenetljivo

⁶ »Res je Trubarjev jezik osvobajal kalkov (izločal člen, neustrezne zaimke, nepotrebne prislove pred predpanskimi glagoli, uveljavil opisne časovne oblike, tvorno izražanje itd.), slovenil popačenke in jih nadomeščal s pogovornimi ustreznici, izmenjeval Trubarjeve oblikoslovne in leksikalne arhaizme itd. Pri tem je melodičnost, ritmičnost Trubarjevega stavka razbil in v sporočilu okrepil vsakdanjo prozaično govorno dikcijo.« (Orožen 1996a: 135)

⁷ »Če sklenem: ni sijajna bilanca, priznam; vendar je napredek mogoč samo tedaj, če si bomo docela v svesti položaja, v katerem se nahajamo, in poti, ki bi jo bilo potrebno ubrati za cilji.« (Toporišič 1987: 313)

Recenziji

Recenzija

Tokratna, že deveta samostojna znanstvena monografija priznanega preučevalca zgodovine razvoja slovenskega jezika prof. dr. Marka Jesenška v 19 poglavjih obravnava različne postaje v razvoju slovenskega jezika, ki so posredno ali neposredno vplivale na oblikovanje stanja, v kakršnem je naš jezik danes.

Oblikovanje knjižnega jezika na slovensko govorečem ozemlju je bilo do 19. stoletja dihotomično, saj sta obstajali osrednjeslovenska in vzhodnoslovenska knjižni različici, v pomladi narodov, ko se je kot pogoj za nacionalno združitev in državitvornost Slovencev postavljala jezikovna enotnost, pa sta bili normativno poenoteni. Konstruktivnemu jezikovno-kulturno-političnemu gibanju, znanim pod imenom Zedinjena Slovenija, je v nadaljnjih obdobjih žal redno sledila tudi vrsta zaviralnih tendenc, kot so levstikovanje v drugi polovici 19. stoletja, novo-ilirizem na začetku 20. stoletja, po prvi svetovni vojni še jugoslovenarstvo. Po drugi svetovni vojni je bila slovenščina sicer uradni jezik Socialistične republike Slovenije, a je bilo njeno udejanjanje na različnih nivojih omejeno, v Republiki Sloveniji pa slovenščino kot uradni jezik ogroža težnja po anglizaciji predvsem v visokošolskem pedagoškem procesu.

Ob tej rdeči niti o rasti in zablodah slovenskega knjižnega jezika skozi čas avtor predstavlja in razpravlja o posameznih tematikah, povezanih z razumevanjem razvoja in stanja slovenščine. Razpravlja o možnostih realizacije sodobne zgodovinske slovnice slovenskega jezika, slovensko-hrvaških jezikovnih stikih v protestantizmu 16. in 18. stoletja, skladenjskih značilnostih Tinjskega rokopisa iz 19. stoletja. Posveča se vprašanju jezika Frankopanovega torzo prevoda Molièrovega dela George Dandin, opravljenega med letoma 1669 in 1671, slovenščini znotraj avstrijskega cesarstva, predvsem o nazorih in aktivnostih graškega kroga slovenskih jezikoslovcev. Piše o Antonu Korošču in slovenščini v skupščini Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev in o pomembni Bleiweisovi vlogi pri oblikovanju enotnega slovenskega knjižnega jezika. Seznan nas s spregledano, a pomembno vlogo šolske sestre Margarete Puhar (1818–1901) pri uveljavljanju rabe slovenščine v Mariboru ter izpostavlja Maistrovo vlogo pri uveljavljanju slovenščine v Mariboru. Predstavlja pisno korespondenco med Murkom in Jagićem. Majniška deklaracija je dandanes lahko sinonim za borbo pri uveljavljanju slovenskega jezika. Izpostavlja Cankarjev vpliv na oblikovanje knjižne slovenščine. Prikaže uvajanje novega teoretskega strukturalističnega pogleda na obravnavo jezika v

slovenski prostor skozi prizmo Ade Vidovič Muha in vpliv Praškega lingvističnega krožka na razvoj slovenskega jezikoslovja. V zadnjem poglavju je izpostavljeno Toporišičevo upravičeno visoko mnenje o Pleteršnikovi slovaropisni vlogi pri oblikovanju slovenskega knjižnega jezika, kar je vodilo do osnovanja danes že tradicionalnih Pleteršnikovih dni v Pišecah, ki jih po Toporišiču v današnjem času organizira avtor te monografije.

Monografijo odlikuje avtorjevo natančno dokumentiranje stvarnih podatkov, s katerim dobro utemeljuje svoje posamezne teze. Odraž tega je bogat popis bibliografskih enot. Predstavljene vsebine so podane v tekoči, nezapleteni slovenščini. To pa je pomemben pogoj, da po znanstveni monografiji ne bodo posegali le domači in tuji strokovnjaki, ampak tudi drugi radovedni uporabniki. Znanstvena monografija prof. dr. Marka Jesenška je pomemben slovenistični prispevek, zato njen natis toplo priporočam.

Ljubljana, 30. marca 2021

Znan. svet. red. prof. dr. Metka Furlan

Recenzija

Za zgradbeni okvir razmišljanj o slovenskem jeziku si je avtor monografije *Poglavja iz razvoja slovenskega jezika* izbral Toporišičevo periodizacijo zgodovine slovenskega jezika; spomnil je na prvi strnjen prikaz zgodovine slovenskega jezika za radijsko oddajo Jezikovni pogovori Jožeta Toporišiča. V tej monografiji so še z drugih vidikov opisane in dopolnjene glavne smeri razvoja slovenskega jezika od protestantizma do 20. stoletja, sicer prvič zastavljene v ciklu desetih radijskih predavanj (1964-65).

Z vsebinskega vidika pa gre za avtorski pogled na nekatere pomembne mejnike v razvoju slovenskega jezika, ki jih je avtor predstavil in problemsko-kritično opisal v posameznih razpravah (objavljenih v domačih in tujih revijah); zdaj pa so te razprave zbrane ter aktualizirano dopolnjene in ustrezno tematsko koherentno povezane v monografijo o družbenem in sistemskem razvoju slovenščine. Skozi celotno obravnavo se torej preletata tako sistemskost kot družbenost slovenskega jezika, delovanje domačih jezikoslovcev in pomembnejši vplivi tujih jezikoslovcev. Katere evropske smeri so najbolj zaznamovale slovensko jezikoslovje in jezik, in kako in kako dolgo, in seveda koliko intenzivno so nas zaznamovale. Avtorju je uspelo prek analize posameznih družbenih pojavov in jezikovnega delovanja vidnih posameznikov združiti dovolj pomembne družbenojezikovne poudarke, ki očrtajo jezikovni in jezikoslovni kontinuum slovenščine skozi obdobja. Hkrati prepričujejo, zakaj in kako je slovenski jezik sčasoma uspel vzpostaviti svojo polnofunkcijsko družbenost, ki ga je navsezadnje pripeljala tudi med evropske uradne jezike. Od tu naprej je treba ta enakovredni in enakopravni status slovenščine stalno razvijati, in ves čas se nam že potrjuje, da pri jeziku ne gre za ohranjanje, ampak za stalni razvoj. Za to pa je treba poleg znanja imeti tudi voljo, in tako ustvarjalni kot strokovni pogum. Le tako bo polna družbenost slovenščine (térimin »družbenost« je povzet po J. Toporišiču) živila še naprej.

Ob vseh preglednih predstavitev in problemskih razvojnih obravnavah določenih jezikovnih pojavov, ki jih avtor pospremi tudi z zgodovinskimi in družbeno angažiranimi komentarji, vsebina te monografije vsaj posredno (malo tudi že neposredno) nagovarja, da slovensko diahrono jezikoslovje še vedno pogaša znanstveno zgodovinsko slovnico slovenskega jezika, ki bi sistematično in na enem mestu predstavila razvoj glasoslovja, oblikoslovja in skladnje ter besedje slovenskega jezika.

Ta monografija nam sodobnikom postavlja tudi ogledalo za naprej: kje smo trenutno, kako je treba delovati naprej in kako nam pri tem v marsičem lahko pomagajo delovanja predhodnikov. Hkrati in med drugim pa je ta monografija tudi dobra spodbuda za nastajanje sodobne zgodovinske slovnice slovenskega jezika, saj ponuja dobre vsebinske poudarke, pregledno in tudi kritično komentira in sintetizira doseganja spoznanja.

Ljubljana, 29. 3. 2021

Izred. čl. SAZU red. prof. dr. Andreja Žele

Povzetek

Poglavja iz razvoja slovenskega jezika

Marko Jesenšek

V knjigi *Poglavja iz razvoja slovenskega jezika* predstavljam imenitnost našega jezika. Okvir teh razmišljanj sta Toporišičeva periodizacija zgodovine slovenskega jezika (prva razprava v knjigi) in njegov pogled na Pleteršnika ter sodobno slovensko slovaropisje (zadnja razprava v knjigi), »vloženo zgodbo« o razvoju slovenskega jezika pa pripoveduje šestnajst razprav, ki povezujejo jezikovna dogajanja od 16. do 21. stoletja.

Razvoj slovenskega knjižnega jezika

Jože Toporišič je pripravil prvi strnjeni prikaz zgodovine slovenskega knjižnega jezika (druga izdaja *Slovenske slovnice*, Maribor 1984), tako da je uveljavljal delitev na predknjižno izročilo in knjižni jezik. Prvo obdobje (imenoval ga je tudi obdobje rokopisov) se začne z Brižinskimi spomeniki in traja do konca 12. stoletja, sledi pa obdobje do konca 15. stoletja (razvoj slovenskih narečij in pojav besedil z verskega in duhovnega področja ter pesmi in zametkov umetniških besedil).

Toporišič je knjižni jezik razdelil na sedem obdobj, ki jih je označil na splošno (Reformacijsko-protireformacijsko, Katoliško, Pridigarsko-bratovščinsko, Prerodno, Predmarčno, Narodno in Moderno), glede na knjižni jezik (Ustanovitev in ustalitev, Zastoj in rokopisnost, Obnavljanje in iskanje, Pokrajinskost in prerod, Ustaljevanje in normiranje, Slovenskost in slovanskost, Slovenskost in jugoslovanskost ter državna samostojnost) in časovnostno (1550–1615, 1615–1675, 1675–1750, 1750–1805, 1805–1848, 1848–1900, 1900–). Obdobja je določil tudi glede na

NASLOV AVTORJA: Marko Jesenšek, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta,
Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Maribor, Slovenija, marko.jesensek@um.si

DOI <https://doi.org/10.18690/978-961-286-548-1>

ISBN 978-961-286-548-1

glavne ustvarjalce in njihovo delo oziroma glede na slovaropisce, slovničarje in jezikoslovce, ki so delovali v teh obdobjih. Gre za Toporišičevo delitev na obdobja knjižnega jezika glede na značilnosti družbenih oznak – poimenovanje obdobji je dopolnjeval, zato je prihajalo do nekaterih sprememb (npr. *Slovenska zvrstna besedila*, Ljubljana 1981). Različica take periodizacije je tudi združitev obdobji predknjižnega izročila in knjižnega jezika, tako da Toporišič govori tudi o osmih obdobjih: »predobdobju« v zgodovini slovenskega knjižnega jezika sledi sedem že predstavljenih obdobji.

Zgodovinska slovnica slovenskega jezika – slovenske možnosti in češki vzgledi

Slovensko diahrono jezikoslovje še vedno čaka na znanstveno zgodovinsko slovnico slovenskega jezika. V preteklosti tega naslova ni upravičila Štrekljeva *Historična slovnica slovenskega jezika* (1922), ki je predvsem fragment, natisnjen po avtorjevi smrti na osnovi njegovih neavtoriziranih predavanj iz glasosovja in le deloma iz oblikoslovja (samostalnik, zaimek, le v obrisih tudi glagol). Zdelo se je, da bosta to praznino zapolnili Ramovševa *Historična gramatika (Konzonantizem, 1924; Vokalizem, 1936; skripta Morfologija, 1954)* in *Kratka zgodovina slovenskega jezika* (1936), vendar je tudi njegovo delo ostalo nedokončano – odlično je raziskal naglas in fonetiko ter to povezal z diahrono podobo slovenskih narečij in razvojem knjižnega jezika, morfologija pa je le dobro zabeleženo jezikovno gradivo, manjka razlaga in povezava z razvojem jezika, skladnja pa ostaja povsem neraziskana.

Številne razprave in monografije, ki so jih v zadnjem obdobju napisali slovenski raziskovalci razvoja slovenskega jezika (npr. Orožen, Merše, Orel, Novak, Karničar, Jesenšek, Ahačič, Ulčnik ...), so lahko dobro izhodišče za pripravo sodobne zgodovinske slovnice slovenskega jezika. Pri tem bodo v veliko pomoč tudi češke izkušnje, saj je npr. praška jezikoslovna šola močno vplivala na sodobno slovensko jezikoslovje, povezave so ves čas obstajale, vsebinsko in metodološko pa je kot zgled primerna *Historická mluvnice češtiny* (Lamprecht, Šlosar, Bauer, Praha 1986), upoštevajoč slovenske razvojne posebnosti, dvojnični razvoj slovenskega knjižnega jezika, novosti v Greenbergovem *Zgodovinskem glasoslovju slovenskega jezika* (Maribor 2002) in metodologijo, ki so jo razvili učenci Martine Orožen in je na primeru oblikoslovne analize slovenskega glagola protestantskih piscev 16. stoletja predstavljena v monografiji Majde Merše *Slovenski knjižni jezik 16. stoletja* (2009, 2016).

Slovensko-hrvaški jezikovni stiki v protestantizmu 16. in 18. stoletja

Predstavljene so slovensko-hrvaške jezikovne interference v obdobju protestantizma, in sicer v: (1) 16. stoletju, ko se je oblikoval osredneslovenski (kranjski)

knjižni jezik – primerjava jezika v prevodih evangelijev; (2) 18. stoletju, ko se je oblikoval vzhodnoslovenski (prekmurski) knjižni jezik – primerjava prekmurskega (Števan Küzmič, *Nouvi Zákon*, 1771) prevoda evangelijev, primerjalno z jezikovnimi vplivi Krajačevičevega lekcionarja (*Szveti evangeliomi*, 1651) na prekmurski knjižni jezik. Gre za primerjavo deležniško-deležijskih skladov na *-č* in *-ši* v besedilih slovenskih in hrvaških protestantskih piscev, ki kažejo na razlikovalni slovenski alpsko-panonski jezikovni prostor in večjo slovensko-hrvaško stičnost v panonskem jezikovnem prostoru.

Frankopanova slovenščina v prevodu Molièrjevega Georgea Dandina

George Dandin je prvi poskus prevesti Molièra v slovenski jezik. Fragment je nastal med 17. aprilom in 7. septembrom leta 1670, ko je bil Franjo Krsto Frankopan zaprt na Dunaju (obglavljen 30. aprila 1671, Dunajsko Novo mesto), ker je sodeloval v protiaavstrijski zrinško-frankopanski zaroti s Petrom Zrinjskim in Ivanom Erazmom Tattenbachom. Slovenski rokopis obsega prve štiri scene 1. poglavja – gre za t. i. »brežiško slovenščino«, tj. za slovensko štajersko narečje, ki se ga je Frankopan naučil na posestvu v Brežicah, kjer je preživel svoje otroštvo (slovenščina je bila njegova materinščina, saj sta bili njegova zgodaj umrla mati in mačeha Slovenki). V besedilu so prisotne slovensko-hrvaške oblikoslovne in besedne dvojnice.

Jezik ohranjenega fragmenta je »brežiška slovenščina«, slovenski štajerski dialekt z nekaterimi hrvaškimi jezikovnimi vplivi. Primerjava z današnjim govorom Kapel v brežiški občini kaže, da gre za podobnosti, ki so »splošno slovenske«, medtem ko izstopajočih narečnih posebnosti Kapel pri Frankopanu ni zaslediti. Zaradi sorodnosti in močnega jezikovnega prepletanja slovenskih vzhodnih govorov srednještajerskega narečja in hrvaških zahodnih obmejnih čakavskokajkavskih narečij je imel Frankopan še toliko več težav z obvladovanjem slovenske knjižne norme, v katero so vdirali elementi narečij na vseh jezikovnih ravneh. Sicer pa so se s podobnimi jezikovnimi interferencami med knjižnim jezikom in narečjem srečevali vsi slovenski pisci 17. in 18. stoletja.

Skladenjske značilnosti Tinjskega rokopisa na primeru tipologije stavka in rabe ločil

V Tinjski rokopisni pesmarici so zapisana liturgična in obredna besedila, prepoznavnost pa ji dajejo nabožne pesmi za celo cerkveno leto. Gre za zanimivo družjenje ljudskega in cerkvenega slovstva, ki se jezikovno izrazitveno kaže v zanimivih domislicah in primerah, na skladenjski ravni pa v prepletanju eno-oz. dvodelnih stavkov (v enodelnem stavku gre za logični osebek, ki je izražen z odvisnim sklonom) in večstavčnih povedi ter ubeseditvi s pomočjo vsebinskih,

oziralnih in prislovnih odvisnikov, priredij in soredij. Posebno stilno sredstvo so pastavčne povedi, in sicer pogoste medmetne, pa tudi zvalniške in ogovorne. Različno dolgi »svobodni« verzi so praviloma izenačeni s sporočitvenim zaporedjem, štiri- do desetvrstične kitice pa so različno dolge, nekatere že kar epsko dolge. Taka skladnja funkcijskozvrstno ni neumetnostna, ampak se ob upoštevanju pesniške svoboščine, besednih zvez in glasovnih figur premika v področje umetnostnega jezika, ki opazno presega okvire ljudskega slovstva. Nanj spominjata le zunanja oblika pesmi, ki je na prvi pogled preprosta in neurejena, in mogoče tudi močnejša vezanost na ubesedeno predmetnost, določeno z nabožno tematiko, vendar pa sta oris in moč izraza prepoznavno pesniška. Izraba besednih zvez, stavkov in povedi razkriva dobro razvit pesniški jezik, ki ga določata mestoma kar privzdignjena besedna in skladijska podoba, izhajajoči iz slovenske krščanske jezikovne tradicije in stilističnih rešitev (péte) cerkvene pesmi. Zaradi zapisane besede je težko zanesljivo govoriti, kakšen je bil stavčni naglas teh pesmi v času zapisovanja, a vendar se pri branju začuti poseben ritem, ki ga dajejo intenzivnejši naglasi na koncu podredno zložene besedne zveze ali na koncu večstavčne povedi.

V Tinjskem rokopisu raba ločil ni pravopisno normirana. Pisavna znamenja (pika, vejica, vprašaj, klicaj, poševnica in dvopičje) sicer poskušajo zaznamovati skladijsko razmerje, vendar so zelo nedosledno rabljena.

Slovenski jezik v Avstrijskem cesarstvu

Slovenski knjižni jezik se je poenotil sredi 19. stoletja v t. i. novoslovenščino ali enotni slovenski knjižni jezik – v pomladi narodov je postal z Miklošičevim prevodom *Občedržavlanskega zakonika* polnofunkcijski: ob že razvitem umetnostnem in publicističnem jeziku, pred tem pa še z daljšo tradicijo praktično-sporazumevalnega sporazumevanja (in dobro razvitim cerkvenim slovstvom od Trubarja naprej, 1550), se je uveljavil tudi strokovni in znanstveni jezik. Jezikovno-zgodovinske in kulturno-politične razmere v Avstro-Ogrski so vplivale na nastanek slovenskih pokrajinskih jezikovnih različic, na poenotenje slovenske knjižne norme in na razvoj slovenskega jezikovnega ter s tem tesno povezanega nacionalnega vprašanja do konca prve svetovne vojne.

Bleiweis in oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika

Bleiweisove *Novice* so sredi 19. stoletja pomembno sooblikovale enotni slovenski knjižni jezik, tako da so združile vse slovenske pisce in ponudile bralcem pravo malo šolo pisanja ter spodbujale branje slovenske besede. Slovensko vzajemnost in idejo Zedinjene Slovenije so gradile z utrjevanjem enotnega slovenskega knjižnega jezika in enotne slovenske pisave slovenice, zavrinitvijo ilirizma in panslavizma, kasneje še nekoliko manj prepričljivo s sprejetjem novih oblik, ki

jih je Bleiweis sprva postavljaj kot nasprotovanje »našemu čistemu« in »umevnemu« slovenskemu jeziku. Bleiweisovo prizadevanje za slovenski jezik v šoli in javnosti je omogočilo slovenskemu jeziku funkcijskozvrstno štiričlensko popolnost, tako da se je iz osnovnega praktičnosporazumevalnega »domačijskega okolja« razširil na javno področje in je z lahkoto opravljal delo v publicistiki, si izbral polnopravni položaj strokovnega jezika v prevodu *Državnega zakonika* in umetnostnega jezika, tudi z objavami Prešernove poezije v *Novicah*. Šole, časopisi in knjige na Slovenskem so s pomočjo Bleiweisovih *Novic* širile svoj ugled v javnosti. Čeprav je urednik zatrjeval, da so *Novice* »prosvetni list za preprosto ljudstvo«, so bile tudi politični časopis, ki je ustrezal izobražencem; bile so v središču slovenskega preporoda, zato so odpirale javno razpravo o vseh pomembnih vprašanih slovenstva tistega časa, še zlasti na jezikovnem, kulturno političnem in tudi literarnem področju.

Margareta Puhar in slovenski (učni) jezik

Mariborske šolske sestre se po sledenju Slomškovi misli o izobraževanju v slovenske jeziku imenujejo Slomškove šolske sestre. Slomšek je s slovenskim jezikom povezal izobraževanje duhovnikov, vzgojo in izobraževanje ter znanje in spretnost govorjenja v javnosti. Leta 1842 je izdal slovenski učbenik *Blaže in Nežica v nedeljski šoli*, ki je učiteljem svetoval, kaj in kako je potrebno učiti slovensko mladino, leta 1862, tik pred svojo smrtjo, pa se je na pobudo papeža Pija IX. zavzel za vzgojo mladine v verskih zavodih v Mariboru in v svoji škofiji. Leta 1864 je njegovo željo, tj. skrb za duhovno oblikovanje in rast mladine ter izobraževanje v slovenskem jeziku, začela uresničevati sestra Margareta Puhar. V današnji Strossmayerjevi ulici je organizirala skrb za revne deklice, ki je že po štirih letih prerasla v štirirazredno šolo s 300 učenkami.

Slomškove šolske sestre so vzgajale in poučevale tudi v slovenskem jeziku ter tako pomagale sloveniti Maribor, ki je bil v 19. stoletju zaradi nasilne germanizacije in zagrizenih nemškutarjev nemško govoreče mesto. V takih okoliščinah je delo Slomškovih šolskih sester presegalo verske in izobraževalne okvire – dobivalo je narodnosti značaj, ki se je kazal v prizadevanjih za enakopravno rabo slovenskega jezika v šolstvu in javnem življenju. Sprva se je zdelo, da želijo pomagati »predvsem zapuščenim in revnim otrokom našega mesta«, v resnici pa je šlo za uresničevanje Slomškove teološke razlage jezika in evangelijsko misel, da se »ne živi samo od kruha«, ampak od mane, tj. »besede« – ali kot je to utemeljeval Slomšek: »Naš slovenski jezik je Božji dar!« Margareta Puhar je bila v nemškutarskem mariborskem prostoru mnogo več kot vzgojiteljica, saj je razumela vlogo in pomen slovenskega jezika pri oblikovanju slovenske nacionalne identitete. Njen boj za slovenski učni jezik je dokaz, da je za obstoj slovenstva potrebna duhovna razsežnost naroda, ki bo preživel le s pomočjo (Božje) besede v slovenskem jeziku. Margareta Puhar je vedela, da morajo slovensko mladino v

slovenskih šoli izobraževati slovenske šolske sestre v slovenskem jeziku. Prizadevala si je za prestižnost slovenskega (učnega) jezika v govorno izrazito nemško usmerjenem Mariboru.

Cankarjeva slovenščina

Anton Breznik je Cankarja predstavil kot velikega prenovitelja slovenščine in ga imenoval za pisatelja, ki je »ustvaril slovenski moderni umetnostni jezik«, tako da je v slovensko literaturo uvajal ljudsko besedje – Breznik je dokazoval Cankarjevo kakovostno izražitev slovenskega jezika prav z iskanjem in močno razširjeno rabo »starih domačih besed«. Cankarjev jezikovni čut je prepoznal za »svežost in moč v jeziku«, ki je izhajal iz ljudskega govora. Breznik se je na Cankarjevo jezikovno kulturo skliceval tudi v dveh najbolj znanih razpravah iz zgodovine slovenskega jezika: *Literarna tradicija v Evangelijih in listih* (Dom in svet, 1917) in *Razvoj novejše slovenske pisave pa Levčev pravopis* (Dom in svet, 1913–1915), kasneje seveda v razpravi *Jezik v kmečki povesti* (Dom in svet, 1930) ter tudi v razpravah o jezikovni podobi sodobne slovenščine, npr. *Novejše napake slovenskega sloga* (Dom in svet, 1918) in *Stavčna negacija v slovenščini* (Dom in svet, 1943).

Jože Toporišič je sicer opozoril na Cankarjev v mladosti »slab časnikarski jezik«, kasneje pa je podobno kot Breznik poudarjal njegov posluš za ljudsko govorico, ki se kaže predvsem v iskanju izvornoslovenskega besedja. V knjigi *Slovenski knjižni jezik* (1967) je predstavil Cankarjev jezik kot slogovno dognano slovenščino, njegova jezikovnopolitična prizadevanja »za ohranitev slovenske knjižnojezikovne samostojnosti« pa je ponazoril z jezikovno mojstrskim smešenjem nemškutarjev: »Oprostite, jaz sem Slovenec.« Največ razmišljanj o Cankarjevi slovenščini je objavljenih v knjigi *Stilnost in zvrstnost* (2008), kjer je Toporišič predstavil Cankarja kot umetnika vodnika, ki se je upiral slabim normativnim rešitvam Janežič-Sketove slovnice (1889, 1894, 1900, 1906 in 1911) in je s svojo slovenščino napovedoval novo Breznikovo slovnico (1916).

Cankarjev vpliv na prenavo slovenskega knjižnega jezika

Ivan Cankar je spodbujen z novo poetiko slovenske moderne in sočasnimi jezikovno-literarnimi tokovi v Evropi vplival na jezikovno-stilistično prenavo slovenskega knjižnega jezika konec 19. in v začetku 20. stoletja. Cankar je z odmikom od jezikovne diahronije postavil jezik moderne nad jezikovno normativnost, ki je omejevala umetnostni jezik slovenskih romantičnih realistov, da je ostajal v okvirih slovnice Antona Janežiča in glede na izrazna sredstva ni več mogel slediti pestrosti živega govora; šlo je za uzakonitev »jezikovne svobode« umetniškega ustvarjanja, upoštevanje najnovejših pogledov na slovenski knjižni jezik (Fran

Levec, *Slovenski pravopis* 1899) in napoved sodobne slovnice slovenskega jezika, ki jo je leta 1916 napisal Anton Breznik.

Položaj slovenskega jezika v Maistrovem času

Maistrova odločitev za odločno vojaško akcijo je bila leta 1918 odločitev za slovenski Maribor, slovensko kulturo in za slovenski jezik, ki se mu je v obdobju slovenskega uveljavljanja po prvi svetovni vojni navidezno močno izboljšal družbeni položaj.

Breznikova *Slovenska slovnica za srednje šole*, natisnjena sredi vojne v Celovcu (1916) je napovedala premik iz diahronih v sinhrona jezikovna raziskovanja (ponatis 1921 in 1924). V razpravi *Besedni red v govoru* (1908) se je pokazal za modernega jezikoslovca, predhodnika praškega strukturalizma, ki se je ob Mathiesusu v evropskem prostoru prvi resno začel ukvarjati s strukturnimi vprašanji stavka. Breznik je predstavil besedni red kot eno izmed temeljnih vprašanj slovnice ter tako napovedal način razmišljanja, ki se je v tridesetih letih 20. stoletja uveljavil z Mathiesusovo teorijo členitve po aktualnosti v Praškem lingvističnem krožku.

Maistrov vojaški poseg je dokončno poenotil slovensko knjižno normo na celotnem slovenskem narodnostnem ozemlju – to pa je bilo ob določanju slovenskih meja najpomembnejši dolgoročni rezultat Maistrovega delovanja, ki je dobilo ob prvotnem vojaškem tudi pomemben jezikovni, kulturni in narodnostni pomen.

Prehod prekmurskega knjižnega jezika v narečne okvire predstavlja zanimiv odnos do jezikovnega regionalizma v Maistrovem času – enotni knjižni jezik je predstavljal t. i. »moderno« smer v razvoju slovenskega knjižnega jezika. Žal pa so se razmere hitro spremenile in ideja slovenske samostojnosti in neodvisnosti je bila v kraljevini kmalu spet zatrta – tako kot se je »pozabilo« na Maistra in njegov pomen, se je kmalu pozabilo tudi na enakopravnost slovenskega jezika v novi skupnosti. Prevladno nemščino je zamenjala srbsščina, kar se je po upokojitvi generala Maistra še posebno boleče kazalo v vojski; ideja o eni državi, jeziku, kulturi in narodu pa je na osnovah novoilirizma začela vedno bolj agresivno uvajati prehod v jugoslovanstvo, ki je povzročilo veliko nesoglasij in jezikovnih težav med Slovenci.

Slovenski jezik v skupščini prve Jugoslavije

Koroščeva odločitev za kraljevino Jugoslavijo je bila odločitev za slovenski jezik, ki se mu je v novih okoliščinah po prvi svetovni vojni navidezno močno izboljšal družbeni položaj, v resnici pa je bila to le kratkotrajna začasna sprememba, ki ji je sledila (spretna beograjska) srbohrvatizacija, spodbujena tudi s politično razdvojenostjo in rivalstvom v Sloveniji. To je pomenilo tudi resnični konec komaj pridobljenih jezikovnih pravic (zapisniki v slovenščini, prevajanje v skupščini)

in ponovno odrinjanje slovenščine na jezikovno obrobje ter vzpostavljanje jezikovnega položaja, primerljivega s tistim v Avstro-Ogrski: (1) nemščino kot prevladni jezik v Avstro-Ogrski je zamenjala srbsčina; (2) slovenščina je bila ponovno jezik brez posebnih pravic in ugodnosti, ki bi omogočale uporabnikom poseben, boljši položaj. To se je še posebno boleče kazalo v vojski, pa tudi v skupščini in beograjski državni upravi, povrhu vsega pa se je pojavilo še t. i. notranje odpadništvo, ki je celo med Slovenci sledilo ideji o »troedini« državi, jeziku, kulturi in narodu – novoilirizmu, ki ga je tako goreče zagovarjal Korošček sodobnik Fran Ilešič, je po prvi svetovni sledilo jugoslovenarstvo, ki je povzročilo veliko nesoglasij in jezikovnih težav med Slovenci (med drugim se je na primer ponovno povečalo zanimanje za slovanske izposojenke, čeprav se je že v drugi polovici 19. stoletja zdelo, da Levstikova pretirana slavizacija in arhaizacija nista primerni za slovenski jezik).

Kljub politično nemirnemu obdobju, ki ga je med obema vojnama odločilno zaznamoval tudi Korošček, pa je slovenski jezik v tem času doživel tudi mnogo dobrega, kar je pomembno vplivalo na njegov pozitivni razvoj: (1) Breznikova slovnica in njegovo pravorečje, ki je nadaljevalo pozitivno Škrabčevo tradicijo, (2) ustanovitev ljubljanske univerze leta 1918 in Filozofske fakultete ter možnost študija slovenskega jezika, (3) Slovenski pravopis (1920, še zlasti 1935), (4) razvoj slovaropisja na Slovenskem, (5) Ramovševa prizadevanja za natančen opis vseh dotedanjih spoznanj o slovenskem jeziku, (6) »borba za individualnost slovenskega jezika«, ki se je začela v 19. stoletju in (7) ustanovitev Slavističnega društva Slovenije ter Slovenske akademije znanosti in umetnosti, ki je bila ustanovljena leta 1938. Vse to je pomembno oblikovalo slovensko narodno zavest in kulturo, ki ji je na poseben način ostal tudi takrat najvplivnejši slovenski politik v Beogradu Anton Korošček.

Murkova pisma Jagiću (1887–1923)

V Narodni in univerzitetni knjižnici v Zagrebu (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, NSK) hranijo korespondenco med Matijem Murkom in Vatroslavom Jagićem, ki je širši javnosti še neznana. V dopisovanju z Jagićem spremljamo Murkovo strokovno pot, ki se je začela na študijskem izpopolnjevanju v Rusiji (dopisi iz Peterburga, Moskve in Lvova) in po vrnitvi na Dunaj z delom za Jagićev *Archiv*, nadaljevala pa z njegovo profesuro (privatni docent za slovansko filologijo) na Dunaju (1897), v Gradcu, kjer je nasledil Kreka (1902), za kratek čas v Leipzigu (1917) in po letu 1920 v Pragi; nekaj posameznih dopisov je še iz Sevastopola (Krim), Benešova (grad Konopište), Zagreba, Djakovega, Bleda in s Triglava (avgust 1907).

V NSK-ju (signatura: R 4610b fascikel *Murko Jagiću*) je ohranjenih enainštirideset pisem in štirinajst dopisnic, ki jih je Murko pisal Jagiću skoraj dosledno v slovenščini; le dve pismi sta v nemščini, ena dopisnica pa v hrvaščini. Dopisovanje

se začenja leta 1887, ko se je Murko kot štipendist dunajske univerze izpopolnjeval v Rusiji (St. Peterburg, 22. okt. 1887), in se zaključi tik pred Jagičevo smrtjo (Praga, 12. 7. 1923).

Murko je poslal zadnje pismo (Praga, 12. 7. 1923) Jagiču slab mesec pred njegovo smrtjo. Od slavista in klasičnega filologa Milana Rešetarja, Jagičeva naslednika na dunajski univerzi in profesorja na zagrebški univerzi, je izvedel, da je bil Jagič težko bolan, a je ozdravel: »Čestitam Vam od vsega srca, da ste tudi v 85. letu tako bolezen srečno prestali, in želim Vam, da se skoro popolnoma popravite.« Jagiča je povabil, naj še enkrat obiše Prago in napovedal, da se bo jeseni oglasil pri njem na Dunaju: »Jaz se hočem okoli 1. sept. vrnil iz domovine čez Dunaj in Vas pri tej priliki obiskati, da se pogovorimo, kedaj in kako bi Vi mogli potovati v Pragu.« Do tega srečanja ni prišlo, saj je Jagič po zapletih s pljučnico nenadoma umrl. Murko je za Jagičevo smrt verjetno izvedel v Varaždinskih Toplicah, na kar kaže zaključek zadnjega pisma: »Jaz odhajam danes v Celje, 19. pa pojdem v Varaždinske Toplice za kake 3 tedne. Tako bom videl enkrat bliže tudi Vaš Varaždin, katerega sem smo iz daljine gledal že od mladih let.«

Majniška deklaracija in slovenski jezik: 1917–1989–2017

Anton Korošec je spomladi leta 1918 v mariborskem Narodnem domu predstavil deklaracijsko gibanje in spregovoril o ustanovitvi države, v kateri bodo združeni vsi Slovenci – njegovo napoved je uresničil general Maister, ki je še pred vojaško akcijo zapel v slovenščini, da je čas za jezikovno in narodnostno združitev, ki so jo napovedali slovenski tabori: »Bratje v sedlo, vajeti v dlan: Drava nas zove, Jadran rjove [...]«. Izpolnil je taborsko zahtevo, da mora postati »slovenski jezik na Slovenskem izključno uradni jezik«, tako da »morajo vsi uradniki znati slovensko besedno in pisno«. Ko pa je na oder stopila politika, so se deklaracijske jezikovne zahteve izgubile in v Beogradu so pozabili na jezikovno enakopravnost. Nič bolje ni bilo po drugi svetovni vojni, ko je bila v avnojski Jugoslaviji jezikovna enakopravnost priznana z ustavo, v vsakdanjem življenju pa je bila raba slovenščina v neenakopravnem položaju do globalne srbohrvaščine. Skupna jedra, izjava srbskih akademikov, v Sloveniji se je slovenskim državljanom sredi Ljubljane sodilo v neslovenščini, država ni uradoval v slovenskem jeziku. Tone Pavček je prebral novo *Majniško deklaracijo*, posledico »nesporazumov, provokacij in tudi odkrite sovražnosti«, ki so jo takrat doživljali Slovenci v Jugoslaviji – in uresničila se je ideja Zedinjene Slovenije, slovenski jezik je postal uradni in državni jezik slovenske države, leta 2004 pa tudi eden izmed uradnih jezikov Evropske zveze. Danes pa v RS ponovno postaja »neprimeren« jezik za izobraževanje, kot v preteklosti, ko sta imeli globalna nemščina in nato srbohrvaščina v razmerju do slovenščine na Slovenskem posebne pravice in ugodnosti, boljši položaj, ki si ga neupravičeno pripisuje globalni jezik, kakršen poskuša biti danes angleščina.

Ali potrebujemo novo Majniško deklaracijo, ki bo zaščitila slovenski učni jezik na slovenskih univerzah in zahtevala, da mora slovenski profesor na slovenski univerzi predavati slovenskemu študentu v slovenščini? »Pouk naj poteka v slovenščini.« Zveni znano – to je bila zahteva taborskega in deklaracijskega gibanja, tako smo se uprli skupnim jedrom in tako je razmišljal Pavček, ko je leta 1989 med drugim zahteval »zagotavljanje duhovne blaginje« za Slovence.

Vpliv Praškega lingvističnega krožka na razvoj slovenskega jezikoslovja

Predhodnik praškega strukturalizma na Slovenskem je bil Anton Breznik (*Besedni red v govoru*, 1908), ki je predstavil vprašanje besednega reda kot eno izmed temeljnih vprašanj slovnice ter tako napovedal način razmišljanja, ki ga je v Praškem lingvističnem krožku (PLK) določala Mathesiusova teorija členitve po aktualnosti v tridesetih letih 20. stoletja. Slovenci smo dobili prve informacije o PKL-ju in novih teoretskih pristopih do vprašanj knjižnega jezika skoraj brez zamudništva – Božidar Borko je v časopisu *Jutro* vse od leta 1932 naprej poročal (19 objav) o delu PKL-ja in seznanjal slovensko javnost o novostih iz češke teorije knjižnega jezika. Zanimivo je, da je znal, čeprav ni bil jezikoslovec, prenesti nove poglede praške jezikovne šole v slovenski prostor in jih prilagoditi našim razmeram, tako da je jezikovni funkcionalizem nadgradil s t. i. prožno ustaljenostjo in iskanjem srednje poti med ljudskim in umetnim jezikom.

Vodušek (*Za preureditev nazora o jeziku*, 1932), na Slovenskem velja za začetnika jezikovnosistemske stilistike, je bil do druge svetovne vojne eden redkih, ki je na Slovenskem sledil teoretičnim izhodiščem praških jezikoslovcev – močnejši vplivi so se začeli pojavljati šele v drugi polovici 20. stoletja, ko je na prelomu šestdesetih in sedemdesetih let strukturalno jezikoslovje postalo vodilna jezikoslovna smer na Slovenskem.

Boris Urbančič (*O jezikovni kulturi*, 1972) je poskušal (nekritično) prenesti češko jezikovno teorijo v slovenski prostor, že pred tem pa sta se v šestdesetih letih pojavila pri nas dva tabora (puristi in protipuristi) – Ada Vidovič Muha ob tem opozarja, da na Slovenskem ne moremo govoriti o »čisti aplikaciji« praške lingvistike; povezala je Breznikova in Vodušкова razmišljanja z Bajcem, prevlado strukturalnega jezikoslovja na Slovenskem pa je določila s pripravo teoretičnih izhodišč za izdelavo SSKJ-a, ki so sovpadla s podobnim veliki projektom na Češkem.

Ada Vidovič Muha o povezavah med slovenskim in češkim jezikoslovjem

Ada Vidovič Muha je sistematično predstavila slovensko-češke jezikoslovne povezave v 20. stoletju.

Breznik je na začetku 20. stoletja poskušal v slovensko jezikoslovje uvesti strukturalistične prvine (*Besedni red v slovenščini*, 1908) in ga približati

najsodobnejši evropski (in svetovni) jezikoslovni misli. Postal je začetnik »alternativne jezikoslovne smeri« na Slovenskem in hkrati z Mathesiusom, vendar neodvisno od njega, začetnik strukturalističnega pogleda na jezik. Žal je njegovo razmišljanje o besednem redu ostalo neopazno v domačem (nerazumljen) in mednarodnem (neznan) jezikovnem prostoru, zato je za začetnika takega strukturalističnega razmišljanja bil prepoznan Mathesius, ki je leta 1929 soustanovil *Praški lingvistični krožek*.

Ada Vidovič Muha je prezrto Breznikovo smer, ki so jo v slovenskem jezikoslovju po njem neodmevno razvijali Isačenko, Vodušek in Mikuš, imenovala »aktualno evropsko«. Četverica je želela »preurediti nazor o jeziku«, vendar je bila v izključujočem odnosu do takrat prevladnega »tradicionalističnega slovenskega jezikoslovja«, ki se je do sredine 20. stoletja obnašalo, kot da strukturalizma sploh ni. Češki strukturalizem so na Slovenskem »razumeli« le zapostavljeni slovenski (nesojeni) začetnik Breznik in sopotniki Vodušek, Isačenko in Mikuš.

Ada Vidovič Muha je (1) Breznika in Voduška prepoznala za jezikoslovca, ki sta razmišljala strukturalistično že v času, ko se je praški strukturalizem šele predstavil kot »izoblikovana jezikoslovna smer v Evropi«; (2) Mikuša kot strukturalista, ki je poskušal preseči »herderjanski atomizem« pri razumevanju jezika s svojo teorijo sintagme; (3) Isačenka za neposrednega učenca praškega fonološkega in socialno- in funkcijskozvrstnega strukturalizma (v slovensko jezikoslovje je prinesel »obsežen pojmovno-terminološki aparat praškega in ženevskega strukturalizma«); (4) ugotovila, da je drugi val češkega strukturalizma (npr. Havránek, Jedlička ...) omogočil »tihni umik tradicionalističnega jezikoslovja« v Sloveniji – strukturalizem je postal vodilna slovenska jezikoslovna smer po objavi Kritike poskusnega snopiča SSKJ (*Jezik in slovstvo*, 1964; takrat nastajajoči slovar češkega jezika je imel enako zasnovo), predstavitvi teorije praške šole o knjižnem jeziku (*Jezik in slovstvo*, 1965) in Havránkovem predavanju na ljubljanski filozofski fakulteti.

Povezave med slovenskim in češkim jezikoslovjem so v začetku osemdesetih let oslabele, vendar pa so praški jezikovnozvrstni funkcionalizem, drugi val češkega strukturalizma in nato še češki leksikologi in jezikoslovci v sedemdesetih letih odločilno sooblikovali slovensko jezikoslovno stvarnost.

Toporišič in jezikovna predanost

Leta 2006 sva z Zinko Zorko pripravila obsežno monografijo *Jezikovna predanost* (597 strani) v čast Jožetu Toporišiču, ki je 11. oktobra tistega leta praznoval 80. rojstni dan. V njej je objavilo svoje prispevke 54 jezikoslovcev iz Avstrije, Bolgarije, Bosne in Hercegovine, Češke, Črne Gore, Estonije, Francije, Hrvaške, Kanade, Madžarske, Makedonije, Nemčije, Poljske, Rusije, Slovaške, Slovenije, Srbije, Velike Britanije in ZDA, v *Tabuli gratulatoriji* na začetku monografije pa

se je njegovemu jezikoslovnemu delu poklonilo še 246 akademikov in profesorjev s celega sveta. Toporišiču smo knjigo predali na svečani akademiji v Glazerjevi dvorani UKM v Mariboru, kamor se je pripeljal v družbi s takratnim predsednikom SAZU Boštjanom Žekšem. Počaščen se je na prireditvi z zelo čustvenim nagovorom – takega Toporišiča njegovi sopotniki skoraj nismo poznali – zahvalil »mojim Mariborčanom« za monografijo, sprejem in čast, ki smo jo izkazali njemu in njegovemu delu, nato pa je spregovoril o svojem jezikoslovju, zlasti o tvorbeni strukturalni slovnici, strukturalizmu in Petru Guberini, Škrabčevem jezikoslovju, Pleteršniku in slovenščini v javnosti s poudarkom na slovenskem učnem jeziku v (visokem) šolstvu. Zdelo se mi je, da nam bere svojo jezikovno oporoko, v kateri je postavil naš materni jezik najvišje na lestvici vrednot, tako kot je zapisal v *Enciklopediji slovenskega jezika* (1992: 75, geslo: jezikovna predanost): »Razum in srce človeka napolnjuje z novimi mislimi in čustvi, in ga žene, da svojo zavest udejanja v organiziranem ravnanju, npr. ob upiranju zamenjavi jezika in omejevanju njegovih vlog.« Ta Trubarjev »stati inu obstati« slovenskega jezika je Toporišič imenoval za »stanje zavesti«, ki se kaže v »predanostnih čustvih« uporabnikov (danega, maternega) slovenskega jezika, pri jezikoslovcih vodnikih – Jože Toporišič je gotovo del znamenite slovenske družbe, v katero sodijo npr. Bohorič, Pohlín, Kopitar, Škrabec, Pleteršnik, Miklošič, Breznik, Ramovš, Rigler, Bezljaj ... – pa v njihovi »jezikovni predanosti«, s katero je Toporišič zavezal svoje sopotnike in nadaljevalce, da na poti skozi jezik in njegovo spreminjanje ostajamo zvesti sebi, svojemu jeziku ter raziskovalni in znanstveni resnici; in pri tem Toporišič ni več »samotni hodec«.

Toporišič kot organizator in vodja Pleteršnikovih dnevov

Toporišič je leta 1996 organiziral prve Pleteršnikove dneve v Pišecah, nato pa je simpozij vodil do leta 2003, ko je skrb za Pleteršnikovo jezikovno in slovaropisno delo prepustil Marku Jesenšku – njegov zadnji nastop na znanstveni konferenci in zadnja znanstvena objava (*Škrabec o zaznamovanju naglasov v Pleteršnikovem slovarju*) sta prav tako povezana s simpozijem v Pišecah, in sicer je predstavil Škrabčev pogled na naglasoslovje v Pleteršnikovem slovarju in tako simbolično sklenil svoje jezikoslovno delo s premislekom o dveh slovenskih jezikoslovcih, ki ju je najbolj cenil in jima je namenjal velik del svojega raziskovalnega in organizacijskega dela. Analiziran je Toporišičev pogled na Pleteršnikovo delo in pomen Toporišičevih Pleteršnikovih dnevov za razvoj slovenskega slovaropisja.

Abstract

Chapters in the Development of the Slovene Language

Marko Jesenšek

In my book, *Chapters in the Development of the Slovene Language*, I present the exquisiteness of our language. These reflections are based on Toporišič's periodisation of the history of the Slovene language (the first discussion in the book) and his view of Pleteršnik and contemporary Slovene lexicography (the last discussion in the book). Meanwhile, the “embedded narrative” of the development of the Slovene language is told in sixteen discussions covering linguistic developments from the 16th to the 21st century.

The Development of the Slovene Literary Language

In the history of the Slovene literary language Jože Toporišič systematically answered the question of functional types (second edition of *Slovenska slovnica*, Maribor 1984), so that he asserted a division into the pre-literary and literary epoch. The first epoch (which he also called the manuscript period) begins with the period of the *Brižinski spomeniki* and lasts up to the end of the 12th century; next follows the period up to the end of the 15th century, which is characteristic for the development of Slovene dialects and appearance of texts from the religious and spiritual field, as well as poems and embryonic stages of artistic texts. Toporišič divided the second epoch into seven periods, which he labelled generally (Reformation–Counter-Reformation, Catholic, monastic and sermonistic, literary renaissance, pre-March 1848 revolution, national and modern) and

CORRESPONDENCE ADDRESS: Marko Jesenšek, University of Maribor, Faculty of Arts, Department of Slavic Languages and Literatures, Maribor, Slovenia, marko.jesensek@um.si

DOI <https://doi.org/10.18690/978-961-286-548-1>

ISBN 978-961-286-548-1

with regard to the literary language (foundation and stabilisation, stagnation and manuscript writing, renewal and investigation, provincial and renaissance, stabilisation and standardisation, Slovenism and Slavism and the last, seventh period, Slovenism and Yugoslavism, state autonomy) and accurately periodised it in years (1550–1615, 1615–1675, 1675–1750, 1750–1805, 1805–1848, 1848–1900, 1900–the present). In addition, he marked them with respect to the main creators and their work, or, with regard to lexicographers, dictionary compilers, and linguists who were active in these periods. The discussion concerns Toporišič's division regarding the characteristics of the social labels, which in naming periods somewhat differs from his earlier labelling (e.g. *Slovenska zvrstna besedila*, Ljubljana 1981). The variant of such a double division in the history of the Slovene language is the union of two periods, so that Toporišič also speaks about eight periods: the "pre-period" in the history of the Slovene literary language is followed by the seven already presented from another epoch.

A Historical Grammar of the Slovene Language – Slovene Potential and Czech Example

Slovene diachronic linguistics still awaits a scientific historical grammar of the Slovene language. In the past, Štrekelj's *Historična slovnica slovenskega jezika* (1992) did not live up to its name due to the fragmented form, being published after the author's death, and based on his unauthorised lectures in phonetics and only partly in morphology (noun, pronoun, and partially outlined verb). It seemed that the gap would be filled by Removš's *Historična gramatika (Konsonantizem, 1924; Vokalizem, 1936; Morfologija, 1954)* and *Kratka zgodovina slovenskega jezika* (1936); however, his work remained unfinished as well. While his research on accent and phonetics and its connection with the diachronic image of Slovene dialects and the development of the standard language is considered excellent, the morphology remains only in the form of well-recorded linguistic material, with missing explanations and a link to the development of the language. Moreover, the syntax remains fully unresearched.

Numerous discussions and monographs written recently by Slovene researchers of the development of the Slovene language (Orožen, Merše, Orel, Novak, Karničar, Jesenšek, Ahačič, Ulčnik, et al.) can be considered a good basis for a contemporary historical grammar of the Slovene language. Here, Czech experience offers much help, as the Prague linguistic school, for example, had an extensive influence on contemporary Slovene linguistics. The link between the two languages has always existed, and a *Historická mluvnice češtiny* (Lamprecht, Šlosar, Bauer, Praha 1986) can serve as an example regarding the content and methodology. Additionally, Slovene language features, dualistic development of the Slovene standard language, new findings from Greenberg's *Zgodovinsko glasoslovje* (Maribor, 2002), and methodology developed by the students of Martina

Orožen, which is presented in Majde Merše's monograph *Slovenski knjižni jezik 16. stoletja* in the form of morphological analysis of the Slovene verb among the 16th century Protestant writers, have to be taken into account.

Contact of the Slovene and Croatian Languages in 16th and 18th Century Protestantism

The paper discusses the interference of Slovene and Croatian language in the era of Protestantism. Specifically, language is analysed in the period of (1) the 16th century, when the central Slovene language was being formed; a comparison of the language used in gospel translations, and (2) in the 18th century, when the East Slovene (Prekmurje) literary language was being formed; a comparison of Prekmurje language gospel translation (Števan Küzmič, *Nouvi Zákon*, 1771) and the linguistic influence of Krajačević's lectionary (*Szveti evangeliomi*, 1651) on the Prekmurje literary language. The paper compares the participle construction forms *-č* and *-ši* (present and past ptc. construction) in the texts written by Slovene and Croat Protestant authors. These forms point at a distinct Slovene Alpine–Pannonian area, while more connections between the languages can be seen in the Pannonian linguistic area.

Frankopan's Slovene in the Translation of Molière's Comedy George Dandin

George Dandin is the first attempt of the translation of Molière's work into the Slovene language. It is a fragment, created between 17 April and 7 September 1670, when Franjo Krsto Frankopan was in prison in Vienna due to an anti-Austrian conspiracy, which he helped plan together with Petar Zrinski and Ivan Erazem Tattenbach (he was later beheaded on 30 April 1671). The manuscript covers the first four parts of the first act. The language is Slovene, which Frankopan learned when growing up at the family estate in Brežice (his mother was Slovenian, as well as his stepmother, with whom he communicated in Slovene).

The language used in the preserved fragment is rising from the dialect, striving to move closer to the standard language, much in the same way that the standard language was formed by the Protestants. The comparison with today's language used in the settlement of Kapele in the municipality of Brežice points to the similarities which are "commonly Slovene", while there are no distinct dialectal features from Kapele present in Frankopan's text. The language is standard language, lifted from the dialect. It originates from the Slovene Protestant tradition, while some elements of "*brežiška slovenščina*" are present (Brežice Slovene; meaning Styrian, Lower Carniolian and Croatian Kajkavian language influences). Due to the similarities and strong interplay between the eastern Slovene languages of the Central Styrian dialect and Chakavian and Kajkavian

dialects on the western Croatian frontier, Frankopan had difficulties mastering the Slovene standard norm, which had been facing intrusions of dialectal elements on all levels. Nevertheless, in the 17th and 18th centuries, all Slovene authors were faced with similar interplay between standard language and dialect.

Syntactic Features of the Tinje Manuscript using the Example of Sentence Typology and Punctuation

The Tinje Manuscript hymn book contains liturgical and ritual texts, and religious songs for the whole church year make it well-known. It is an interesting meeting of folk and church literature, expressed linguistically in interesting idiosyncrasies and examples, and on the syntactic level in the interweaving of one- or two-part sentences – in the one-part sentence it is the logical singular, which is expressed by the dependent participle –, and in the multi-part sentence and in the formulation by substantival, conjugal and adverbial dependent clauses, adverbial adverbs, adverbial prepositions and adverbial conjunctions. A special stylistic device is the past participial clause, often intermetrical, but also colloquial and adverbial. The “free” verses of varying length are usually aligned with the order of the message, and the four- to ten-line stanzas vary in length, some of them quite epic. Such syntax is not functionally inartistic, but taking into account the poetic, phrasal and linguistic figures, it is in the realm of artistic language that noticeably exceeds the scope of folk literature. Only the external form of the poem, which at first sight is simple and untidy, and perhaps the stronger attachment to a textual subject defined by a religious theme, remind us of this, but the structure and expressive power are recognisably poetic. The use of phrases, clauses and sentences reveals a well-developed poetic language, characterised in places by a rather elevated vocabulary and syntax drawn from the Slovenian Christian linguistic tradition and the stylistic solutions of the church poem (church singing). The written word makes it difficult to say with certainty what accent these poems had at the time they were written down, but when reading them one can sense a particular rhythm given by the stronger accents at the end of a subordinate clause or at the end of a multi-sentence sentence.

In the Tinje Manuscript, the use of punctuation marks is not orthographically normalised. The written signs (full stop, comma, question mark, exclamation mark, slash and colon) attempt to mark syntactic relationship, but they are used very inconsistently.

Slovenian Language in the Austrian Empire

The Slovene literary language was unified in the middle of the 19th century into i. e. “unified Slovene literary language”, also named “New Slovene”. Miklošič’s

translation of the *Občedržavljski zakonik* in the period of “the spring of Nations” completed “New Slovene” into a fully functionally language, beside its artistic and publicistic language, that had already been developed due to the long tradition of the practical-communicative variety of language (in addition to the well-developed Church literature of Trubar, 1550). Consequently, the Slovene language was established as a professional and scientific language.

The linguistic-historical and cultural-political situation in the Austro-Hungarian Empire had an influence on the formation of Slovene provincial language varieties, the unification of standards and the development of the question of the Slovene language and accordingly national issues until the end of the First World War.

Bleiweis and the Formation of a Unified Standard Slovene Language

Bleiweis' newspaper *Kmetijske in rokodelske novice* (*Agricultural and Artisanal News*), also known simply as *Novice* (*News*), played a key role in the co-creation of a unified Standard Slovene language by bringing together all Slovene writers and providing readers with a means to learn about writing and encouraged the reading of Slovene words. The newspaper built on the sense of Slovene affiliation and the idea of a United Slovenia by reinforcing the unified Standard Slovene language and unified Slovene writing called *slovenica*, rejecting the Illyrian movement and Pan-Slavicism, later somewhat less convincingly with the adoption of new forms that Bleiweis initially established as a defiance against “our pure” and “comprehensible” Slovene language. Bleiweis' efforts to establish the use of Slovene in schools and public life made it possible for Slovene to achieve four-part perfection regarding its functional varieties, i.e. expanding from its basic practical and communicative “home environment” to the public sphere, where it functioned easily in journalism, and took on the fully fledged role of a specialist language in the translation of *Državni zakonik* (the official collection of national rules and regulations) and of an artistic language, used also in Prešeren's poems published in *Novice*. As a result of Bleiweis' *Novice*, schools, newspapers and books in Slovenia were able to gain public acclaim. Despite the editor maintaining that *Novice* was an “educational journal for a simple people”, it was, in fact, also a political newspaper that suited intellectuals; it was at the heart of the Slovenian national revival and, as such, opened a public discussion about all the important issues of Slovenism, particularly regarding language, culture, politics and literature.

Margareta Puhar and Slovene (as a teaching) Language

The Maribor School Sisters followed Slomšek's idea of education in Slovene and are therefore referred to as Slomšek's School Sisters. Slomšek connected the Slovene language and the education of priests, general education and the ability to speak in public. In 1842, he published the Slovene textbook "*Blaže in Nežica v nedeljski šoli*", which advised school teachers what and how to teach Slovene children. In 1862, shortly before his death, he followed the advice of Pope Pius IX and strived for educating young people in religious establishments in Maribor and in his diocese. In 1864, Sister Margareta Puhar began fulfilling his wish for the spiritual growth and education of young people in the Slovene. On today's Strossmayerjeva Street, she organised a help centre for poor girls and within four years this centre had developed to a four-class school with 300 female students.

Slomšek's School Sisters also raised and educated in the Slovene and helped "Slovenise" Maribor. Due to forced Germanisation and determined Germany supporters, Maribor was a German-speaking city in the 19th century. In these circumstances, the work of Slomšek's School Sisters outreached the religious and educational framework and reached the national character, which manifested itself in endeavours for achieving equal use of Slovene in education and public life. It first seemed that the School Sisters wanted to help "mostly neglected and poor children from our city", but it was actually the fulfilment of Slomšek's theological explanation of the language and the evangelical thought that one "cannot live on bread alone" but on the manna, i.e. "word" – or as Slomšek put it: "Our Slovene language is God's gift!" In the German-oriented Maribor area, Margareta Puhar was much more than just an educator, for she understood the role and the meaning of the Slovene language in shaping the Slovene national identity. Her fighting for Slovene as a teaching language proved that the spiritual dimension of the Slovene nation is necessary and that the Slovene nation can only survive with the help of (God's) word in the Slovene language. Margareta Puhar knew that the Slovene young people had to be taught in Slovene by the Slovene School Sisters. She tried to achieve the prestige of Slovene as a (teaching) language in distinctly German-speaking Maribor.

Cankar's Slovene Language

Anton Breznik introduced Cankar as a great reformer of Slovene, describing him as the writer who "created the modern Slovene artificial language" by introducing vernacular words into Slovene literature – Breznik proved Cankar's qualitative shaping of the Slovene language through the search for and widespread use of "old native words". He paid tribute to Cankar's linguistic sense of "freshness and power of speech", which came from the vernacular. Breznik also referred to Cankar's linguistic culture in two of the most famous discussions of the history

of the Slovene language: *Literarna tradicija v Evangelijih in listih* (Dom in svet, 1917) and *Razvoj novejše slovenske pisave pa Levčev pravopis* (Dom in svet, 1913–1915), later, of course, in the discussion *Jezik v kmečki povesti* (Dom in svet, 1930) and also in discussions of the linguistic image of modern Slovene, e.g. *Novejše napake slovenskega sloga* (Dom in svet, 1918) and *Stavčna negacija v slovenščini* (Dom in svet, 1943).

Although Jože Toporišič pointed out Cankar's "bad newspaper language" in his youth, he later, like Breznik, emphasised his attention to the vernacular, which manifested itself above all in his search for original Slovene vocabulary. In his book *Slovenski knjižni jezik* (1967), he presented Cankar's language as stylistically accomplished Slovene and illustrated his linguistic efforts "to preserve Slovene literary and linguistic independence" with a linguistically masterful mockery of German speakers: "Excuse me, I am Slovenian." Most of the reflections on Cankar's Slovene are published in *Stilnost in zvrstnost* (2008), where Toporišič portrays Cankar as an artist-leader who resisted the poor normative solutions of Janežič-Sket's grammar (1889, 1894, 1900, 1906 and 1911) and whose Slovene anticipated the new grammar *Breznikova slovnica* (1916).

The Influence of Cankar on the Renewal of the Slovene Literary Language

The language used by Ivan Cankar was influenced by new poetics of the Slovene Moderna period, as well as by contemporary literary trends in Europe. As such, his language helped shape the linguistic and stylistic renovation of the Slovene literary language in the late 19th and early 20th century. By distancing himself from linguistic diachrony, Cankar set the Slovene Moderna above the established prescriptive norms. These norms had been limiting linguistic expression of Slovene authors of romantic realism, forcing them to stay within the boundaries of Anton Janežič's grammar; in regards to means of expression, such language was unable to adequately mirror the variety of the spoken word. Consequently, Cankar enacted "linguistic freedom", taking into account the latest views on the Slovene literary language (Fran Levec, *Slovenski pravopis* 1899). As such, this was also forecast of the forthcoming contemporary Slovene grammar, written in 1916 by Anton Breznik.

The Situation of the Slovene Language in Maister's Time

Maister's decision for decisive military action in 1918 was also a decision for the Slovene language, which seemingly had a much better social position in the period of the Slovene enforcement after World War I.

Breznik's grammar of 1916 predicted the shift from diachronic to synchronic language research (reprinted in 1921 and 1924). Even before that the famous

Slovene linguist had pre- sented himself with a disquisition *Besedni red v govoru/ Word Order in Speech* (1908), in which he introduced himself as a predecessor of Prague Structuralism and as a linguist who was, next to Mathesius, the first in Europe to think seriously about the structural questions of a sentence. All of this clashed with the times in which Rudolf Maister defined the Slovene state borders and in which the annexation of Prekmurje to the Slovene national territory was decided. With the annexation the Prekmurje standard language finally took over the unified Slovene standard norm and its written works changed to dialect frameworks.

The development of Prekmurje written works to the dialect frameworks presented in Maister's time an interesting standard of language regionalism and the unified Slovene standard norm was the "modern" in the Slovene standard language. This clashed with Maister's military action and with a different image of Slovenia that was a part of the new Slavic community. Unfortunately, the idea of Slovene autonomy and independence was very soon suppressed again and Maister and his importance were "forgotten", as was the equality of the Slovene language in the new community. The predominant German language was substituted by Serbian, which, after Maister's death, was very painfully felt, mostly in the army. The idea of one state, one language, one culture and one nation was enforced by the more and more aggressive New Illyrian Movement and the growing "Yugoslavenianhood", which caused many disagreements and language problems among Slovenes.

The Slovene Language in the National Assembly of the First Yugoslavia

Korošec was convinced that after the First World War the newly formed Yugoslav kingdom was the best solution for the Slovenes and that finally their unhappy fate was solved. The social status of the Slovene language apparently greatly improved after the First World War, but the truly unsolved problems of the status of the Slovene language soon appeared in the Yugoslav states – in comparison with the status of the language in the Austro-Hungarian Empire, little had changed: (1) German as the prevailing language in the Austro-Hungarian Empire was soon replaced by Serbian; (2) Slovene was still a language without the special rights and privileges that would enable the user a special, better position; this was particularly painfully in the military forces, National Assembly and in Belgrade's state administration; (3) on top of everything, there also appeared the so-called inner defection, which even among Slovenes followed the idea of one country, language, culture and nation – a new Illyrism, which was fervently advocated by Korošec's contemporary Fran Ilešič; after the First World War came Yugoslavism, which caused much disagreement and linguistic difficulties between the Slovene people (for example, among others, renewed interest in Slavonic loanwords, although in the second half of the 19th century it already seemed that the use of Levstik's

language with its exaggerated Slavicisation and archaisms was not suitable for the normal development of the Slovene language).

Despite the politically turbulent times, which was also decisively marked between both World Wars by Korošec, the Slovene language at this time also experienced a lot of good, which had a significant impact on its positive development: Breznik's grammar and his orthoepy, which continued Škrabec's positive tradition, foundation of the University of Ljubljana in 1918 and the Philosophical Faculty as well as the possibility to study the Slovene language, Slovene orthography (1920, and especially 1935), development of lexicography in Slovenia, Ramovš' endeavours for a precise description of the Slovene language up to that time, the "struggle for the individuality of the Slovene language", which began in the 19th century and the foundation of the Slavic Society of Slovenia as well as the Slovene Academy of Science and Arts. All this significantly shaped Slovene national awareness and culture, to which, in a special way, the then most influential Slovene politician in Belgrade, Anton Korošec, also remained devoted.

Murko's Letters to Jagić (1887–1923)

The National and University Library in Zagreb (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, NSK) has correspondence between Matija Murko and Vatroslav Jagić that is still unknown to the general public. In the correspondence with Jagić, we follow Murko's professional career, which began during his studies in Russia (correspondence from St Petersburg, Moscow and Lvov) and after his return to Vienna, began with his work for the Jagić Archiv, and continued with his professorship (private assistant professor of Slavic philology) in Vienna (1897), in Graz, where he succeeded Krek (1902), for a short time in Leipzig (1917) and after 1920 in Prague; some individual letters from Sevastopol (Crimea), Benesov (Konopište Castle), Zagreb, Djakovo, Bled and Triglav (August 1907).

Forty-one letters and fourteen correspondence notes are preserved in the NSK (shelfmark: R 4610b fascicle *Murko Jagić*), almost all of which Murko Jagić wrote in Slovenian; only two letters are in German and one correspondence note is in Croatian. Correspondence began in 1887, when Murko was studying in Russia as a scholarship holder at the University of Vienna (St. Petersburg, 22 October 1887), and ends shortly before Jagić's death (Prague, 12 July 1923).

Murko sent his last letter (Prague, 12 July 1923) to Jagić less than a month before his death. From Slavicist and classical philologist Milan Rešetar, Jagić's successor at the University of Vienna and professor at the University of Zagreb, he learned that Jagić had been seriously ill but had recovered: "I congratulate you from the bottom of my heart for having happily overcome such an illness at the age of 85, and I wish you a rapid complete recovery." He invited Jagić to visit him again in Prague and announced that he would visit him in Vienna in the autumn: "I would like to return from my home via Vienna around 1 September and visit

you on that occasion to discuss when and how you can travel to Prague”. This meeting never occurred because Jagić died suddenly after complications with pneumonia. Murko probably learned of Jagić’s death at Varaždin Spa, as the end of the last letter shows: “I am going to Celje today, and on the 19th, I will go to Varaždin Spa for about three weeks. This way, I will see your Varaždin once again, which I have observed from afar since my youth.”

The May Declaration and the Slovene language: 1917–1989–2017

In the spring of 1918, Anton Korošec presented the Declaration Movement in Maribor’s Narodni dom and spoke of the establishment of a state in which all Slovenes would be united – his prediction was realised by General Maister, who sang in Slovene before the military action that it was time for the linguistic and national unification announced by the Slovene camps: “Brothers in the saddle, reins in hand: the Drava calls us, the Adriatic roars [...]”. He fulfilled the camp’s demand that “the Slovene language must become the only official language in Slovenia”, so that “all civil servants must speak and write Slovene”. But when politics entered the stage, the linguistic requirements of the Declaration were lost and linguistic equality was forgotten in Belgrade. Things were no better after the Second World War, when linguistic equality in Avnoj’s Yugoslavia was recognised in the Constitution, but in everyday life the use of Slovene was not equal to the global Serbo-Croatian language. Common cores, a statement by Serbian academics, in Slovenia Slovene citizens were not sentenced in Slovene, the state did not act in Slovene. Tone Pavček read out the new *May Declaration*, a consequence of the “misunderstandings, provocations and even open hostilities” that Slovenes experienced in Yugoslavia at that time – and the idea of a united Slovenia came true, Slovenian became the official and state language of the Slovenian state and, in 2004, one of the official languages of the European Union. Today, however, it is once again becoming an “unsuitable” language for education in the Republic of Slovenia, as it was in the past, when global German and then Serbo-Croatian had special rights and privileges over Slovene in Slovenia, a better position unjustifiably attributed to a global language, as English is trying to be today.

Do we need a new May Declaration that protects the Slovene language of instruction at Slovene universities and requires that a Slovene professor at a Slovene university teach a Slovenian student in Slovene? “Classes should be held in Slovene.” This sounds familiar – this was the demand of the camp and the declaration movement, this is how we opposed the common cores and this is how Pavček thought when he demanded, among other things, the “safeguarding of intellectual well-being” for Slovenes in 1989.

The Impact of the Prague Linguistic Circle on the Development of Slovenian Linguistics

A predecessor of Prague structuralism in Slovenia was Anton Breznik (*Besedni red v govoru*, 1908) who introduced the question of word order as one of the fundamental grammatical questions and thus predicted the way of thinking, which, in the 1930s in the Prague Linguistic Circle, was determined by Mathesius' functional sentence perspective.

Slovenes received the first information on the Prague Linguistic Circle and on new theoretical approaches to questions of literary language almost without delay. Beginning in 1932, Božidar Borko reported in the newspaper *Jutro* about the work of the Prague Linguistic Circle and informed the Slovene public about new developments in the Czech theory of literary language. It is interesting that, although he was not a linguist, he knew to transfer new views of the Prague Linguistic School to the Slovenian territory and to adapt them to the Slovene circumstances. He did this by upgrading linguistic functionalism with *flexible stability* and by searching for a middle ground between the vernacular and artificial language.

Vodušek (*Za preureditev nazora v jeziku*, 1932) is considered the initiator of Slovene systemic stylistics and was, until the Second World War, one of the few Slovenes who followed the theoretical origins of the Prague linguists. Stronger influences became evident only in the second half of the 20th century when, at the turn of the seventies, structural linguistics became the leading linguistic strand in Slovenia.

Boris Urbančič (*O jezikovni kulturi*, 1972) tried to transfer Czech linguistic theory to Slovenia. Prior to this, two camps had formed in Slovenia in the 1960s: purists and anti-purists. Ada Vidovič Muha points out that there was no 'pure application' of Prague linguistics in Slovenia. She linked Breznik and Vodušek's thoughts with those of Bajec and defined the dominance of structural linguistics in Slovenia with the establishment of the theoretical basis for the compilation of the *Dictionary of Standard Slovenian (SSKJ)*, which coincided with a similar large project in the Czech Republic.

Ada Vidovič Muha on connections between Slovene and Czech linguistics

Ada Vidovič Muha presented a systematic overview of Slovene-Czech linguistic connections in the 20th century.

In the early 20th century, Breznik aimed to introduce structuralist elements to Slovene linguistics (*Besedni red v slovenščini*, 1908) and thus bring it closer to the state-of-the-art approaches found in European and global linguistics. He pioneered the "alternative linguistic movement" in Slovenia and simultaneously and, independently of Mathesius, developed a structuralist view of the language. Regrettably, his views of the word order remained largely unnoticed in domestic

linguistics (misunderstood) as well as globally (unknown). As a result, Mathesius, a co-founder of the Prague School of Structuralism in 1929, became known as the father of such structural linguistic approaches.

Ada Vidovič Muha identified the overlooked views of Breznik, which were further developed in Slovene linguistics by Isachenko, Vodušek and Mikuš, as “contemporary European”. The group aimed for the “re-evaluation of the view of language”; however, up until mid-20th century, the dominant “traditionalist Slovene linguistics” has acted as if structuralism were non-existent. The only authors who “understood” Czech structuralism in Slovenia were its unrecognized author Breznik and his associates Vodušek, Isachenko and Mikuš.

Ada Vidovič Muha (1) presented Breznik and Vodušek as linguists who developed structural views at the time when Prague structuralism had only been introduced as a “developed school of thought in Europe”; (2) Mikuš as a structuralist who used his syntagmatic theory as an alternative to Herder’s atomism in explaining language; (3) Isachenko as a direct follower of the Prague School of Phonology and Structural and Functional Linguistics (he introduced a “comprehensive terminological apparatus of the Geneva and Prague structuralism” into Slovene linguistics); and (4) found that the second wave of Czech structuralism (e.g. Havránek, Jedlička) has enabled a “quiet withdrawal of traditionalist linguistics” in Slovenia, as structuralism evolved into the leading Slovene linguistic view. This development followed the publication of *Kritika poskusnega snopiča SSKJ (Jezik in slovstvo, 1964)*; which used the same structure as the then emerging dictionary of Czech language), the presentation of the theory of the Prague School (*Jezik in slovstvo, 1965*), and Havranek’s lecture at the Faculty of Arts in Ljubljana.

Connections between Slovene and Czech linguistics weakened in the beginning of the 1980s, although the Prague School of Structural and Functional Linguistics, and the second wave of Czech structuralism, as well as Czech scholars in the 1970s played a decisive role in the development of Slovene linguist thought.

Toporišič and Devotion to Language

In 2006, academician Zinka Zorko and I prepared an extensive monograph *Jezikovna predanost* (597 pages) in honour of Jože Toporišič, who celebrated his 80th birthday on the 11 October that year. It features contributions from 54 linguists from Austria, Bulgaria, Bosnia and Herzegovina, Czech Republic, Montenegro, Estonia, France, Croatia, Canada, Hungary, Macedonia, Germany, Poland, Russia, Slovakia, Slovenia, Serbia, Great Britain and the USA. In tabula gratulatoria, an additional 246 academicians and professors from all over the world paid tribute to his linguistic work. The book was presented to Toporišič at a formal event in the Glazar Hall of the University of Maribor library. In his emotional speech at the event, Toporišič expressed his thanks to the people of

Maribor for the reception and for honouring his work. Later, he talked about his linguistic work, especially the grammar, structuralism and Peter Gruberina, Škrabec's linguistics, Pleteršnik and the use of Slovene language in public, particularly its use in higher education. I was under the impression he was reading his linguistic will, in which he put the Slovene language at the top of the value system, as he once wrote in his *Enciklopedija slovenskega jezika*. The leading linguists – of which Toporišič, together with Bohorič, Pohlin, Kopitar, Škrabec, Pleteršnik, Miklošič, Breznik, Ramovš, Rigler, Bezljaj, etc. is certainly a part – stress the importance of devotion to the language, meaning that when it comes to our mother language, we listen to the scientific arguments. The question of the study language at the Slovene universities is a scientific question from the area of linguistics, and as such cannot be determined by the unqualified members of the Republic of Slovenia Rectors' Conference, politics, or the general public.

Toporišič as the Organiser and Director of Days of Maks Pleteršnik

Toporišič organised the first Pleteršnik Days symposium in Pišece in 1996 and continued until 2003, when he entrusted Marko Jesenšek with the care of Pleteršnik's linguistic and lexicographic work. His last lecture at an academic conference, as well as his last academic publication, were also connected to the symposium in Pišece: he presented Škrabec's view on accentology in Pleteršnik's dictionary (*Škrabec o zaznamovanju naglasov v Pleteršnikovem slovarju*). With that, Toporišič symbolically concluded his linguistic work with a discussion of the two Slovene linguists whom he valued the most and to whom he had dedicated a considerable part of his research and organisational career. Toporišič's view of Pleteršnik's work is analysed as well as the importance of Toporišič's Pleteršnik's Days for the development of Slovene lexicography.

Zora 1998–2021

- 1 Jože Lipnik (ur.), *Volkmerjev zbornik*
- 2 Vida Jesenšek, *Okkasionalismen*
- 3 Marko Jesenšek (ur.), Bernard Rajh (ur.), *Dajnkov zbornik*
- 4 Bernard Rajh (ur.), *Dajnkovo berilo*
- 5 Marko Jesenšek, *Deležniki in deležja na -č in -ši*
- 6 Zinka Zorko, *Haloško narečje in druge dialektološke študije*
- 7 Irena Stramljič Breznik, *Prispevki iz slovenskega besedoslovja*
- 8 Zinka Zorko (ur.), Mihaela Koletnik (ur.), *Logarjev zbornik*
- 9 Marko Jesenšek (ur.), *Murkov zbornik*
- 10 Jože Lipnik (ur.), *Simoničev zbornik*
- 11 Matjaž Birk, “... vaterländisches Interesse, Wissenschaft, Unterhaltung und Belehrung ...”
- 12 Mihaela Koletnik, *Slovenskogoriško narečje*
- 13 Jožica Čeh, *Metaforika v Cankarjevi kratki pripovedni prozi*
- 14 Edvard Protner, *Herbartistična pedagogika na Slovenskem*
- 15 Suzana Cergol, *Als ich noch der Waldbauernbub war Petra Roseggerja in Solzice Prežihovega Voranca*
- 16 Jože Lipnik (ur.), *Kidričev zbornik*
- 17 Fedora Ferluga Petronio (ur.), *Plurilingvizem v Evropi 18. stoletja*
- 18 Marko Jesenšek (ur.), Bernard Rajh (ur.), Zinka Zorko (ur.), *Med dialektologijo in zgodovino slovenskega jezika*
- 19 Bernard Rajh, *Od narečja do vzhodnoštajerskega knjižnega jezika*
- 20 Melanija Larisa Fabčič, *Der Text als existenziale Kategorie expliziert am Beispiel der Textsorte ‘autobiographisches Notat’*
- 21 Dejan Kos, *Theoretische Grundlage der empirischen Literaturwissenschaft*
- 22 Darja Pavlič, *Funkcije podobja v poeziji K. Koviča, D. Zajca in G. Strniše*
- 23 Zinka Zorko (ur.), Miha Pauko (ur.), *Avgust Pavel*
- 24 Oskar Autor, *Paideia*
- 25 Zinka Zorko (ur.), Mihaela Koletnik (ur.), *Glasoslovje, besedoslovje in besedotvorje v delih Jakoba Riglerja*
- 26 Martina Orožen, *Razvoj slovenske jezikoslovne misli*
- 27 Alja Lipavac Oštir, *Gramatikalizacija roditeljskega jezika v nemščini in slovenščini*

- 28 Marko Jesenšek, Zinka Zorko, Mihaela Koletnik, Drago Unuk, Irena Stramljič Breznik, Vida Jesenšek, Melanija Fabčič, Nada Šabec, *Besedoslovne lastnosti slovenskega knjižnega jezika in narečij*
- 29 Elizabeta Bernjak, *Slovenščina in madžarščina v stiku*
- 30 Melita Zemljak, *Trajanje glasov štajerskega zabukovskega govora*
- 31 Zinka Zorko (ur.), Mihaela Koletnik (ur.), *Besedoslovje v delih Frana Miklošiča*
- 32 Marko Jesenšek (ur.), *Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika*
- 33 Marko Jesenšek, *Spremembe slovenskega jezika skozi čas in prostor*
- 34 Branislava Vičar, *Izrazne skladenjske zgradbe v delih Antona Šerfa*
- 35 Mira Krajnc, *Besedilne značilnosti javne govorjene besede*
- 36 Alenka Valh Lopert, *Kultura govora na Radiu Maribor*
- 37 Marija Stanonik, *Hišna imena v Žireh*
- 38 Blanka Bošnjak, *Premiki v sodobni slovenski kratki prozi*
- 39 Anna Kolláth, *Magyarul a Muravidéken*
- 40 Martina Orožen (ur.), *Tinjska rokopisna pesmarica*
- 41 Mihaela Koletnik (ur.), Vera Smole (ur.), *Diahronija in sinhronija v dialektoloških raziskavah*
- 42 István Lukács, *Paralele. Slovensko-madžarska literarna srečanja*
- 43 Majda Schmidt, Branka Čagran, *Gluhi in naglušni učenci v integraciji/inkluziji*
- 44 Marko Jesenšek (ur.), Zinka Zorko (ur.), *Jezikovna predanost. Akademiku prof. dr. Jožetu Toporišiču ob 80-letnici*
- 45 Simona Pulko, *Sporočanje v osnovni šoli*
- 46 Vida Struk, *Človek odtujen v množico*
- 47 Vida Jesenšek (ur.), Melanija Fabčič (ur.), *Phraseologie kontrastiv und didaktisch*
- 48 Darinka Verdonik, *Jezikovni elementi spontanosti v pogovoru*
- 49 Marko Jesenšek (ur.), *Besedoslovne spremembe slovenskega jezika skozi čas in prostor*
- 50 Marko Jesenšek (ur.), *Besedje slovenskega jezika*
- 51 Marija Stanonik, *Slovenska narečna književnost*
- 52 Rudi Klanjšek, *Pogledi na družbeno spremembo*
- 53 Klementina Jurančič Petek, *The Pronunciation of English in Slovenia*
- 54 Katja Plemenitaš, *Posamostaljenja v angleščini in slovenščini*
- 55 Marko Jesenšek (ur.), *Življenje in delo Jožefa Borovnjaka*
- 56 Marko Jesenšek (ur.), *Od Megiserja do elektronske izdaje Pleteršnikovega slovarja*
- 57 Nada Šabec (ur.), *English Language, Literature and Culture in a Global Context*
- 58 Brigita Kacjan, *Sprachelementspiele und Wortschatzerwerb im fremdsprachlichen Deutschunterricht mit Jugendlichen und jungen Erwachsenen*
- 59 Mirko Križman, *Jezikovne strukture v pesniškem opusu avstrijske pesnice Christine Lavant*

- 60 Mihaela Koletnik, *Panonsko lončarsko in kmetijsko izrazje ter druge dialektološke razprave*
- 61 Vida Struk, *Filozofova sociološka avantura*
- 62 Johanna Hopfner (ur.), Edvard Protner (ur.), *Education from the Past to the Present. Pedagogical and Didactic Lessons from the History of Education*
- 63 Mira Krajnc Ivič, *Razgovor kot vrsta komunikacijskega stika*
- 64 Zinka Zorko, *Narečjeslovne razprave o koroških, štajerskih in panonskih govorih*
- 65 Dragica Haramija, *Slovensko-hrvaške vezi v sodobni mladinski prozi*
- 66 Marija Bajzek Lukač, *Slovar Gornjega Senika. A–L*
- 67 Natalija Ulčnik, *Začetki prekmurskega časopisja*
- 68 Kolláth Anna (ur.), *A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada*
- 69 Jožica Čeh Steger, *Ekspressionistična stilna paradigma v kratki pripovedni prozi 1914–1923*
- 70 Bojan Musil, *Sociokulturna psihologija*
- 71 Irena Stramljič Breznik, *Tvorjenke slovenskega jezika med slovarjem in besedilom*
- 72 Karin Bakračevič Vukman, *Psihološki korelati učenja učenja*
- 73 Bernard Rajh, *Gúčati po antijoško*
- 74 Martina Orožen, *Kulturološki pogled na razvoj slovenskega knjižnega jezika. Od sistema k besedilu*
- 75 Marko Jesenšek (ur.), *Izzivi sodobnega slovenskega slovaropisja*
- 76 Natalia Kaloh Vid, *Ideological Translations of Robert Burns's Poetry in Russia and in the Soviet Union*
- 77 Branislava Vičar, *Parenteza v novinarskem in parlamentarnem diskurzu*
- 78 Darja Mazi - Leskovar, *Mladinska proza na tej in oni strani Atlantika*
- 79 Matjaž Klemenčič, *Zgodovina skupnosti slovenskih Američanov v Pueblu, Colorado*
- 80 Marko Jesenšek (ur.), *Globinska moč besede. Red. prof. dr. Martini Orožen ob 80-letnici*
- 81 Mojca Tomišić, *Oprostite, zaspal sem se! Glagoli s se v slovenščini*
- 82 Mateja Pšunder, *Vodenje razreda*
- 83 Marko Jesenšek (ur.), *Večno mladi Htinj. Ob 80-letnici Janka Čara*
- 84 Vida Jesenšek (ur.), Alja Lipavic Oštir (ur.), Melanija Larisa Fabčič (ur.), *A svet je kroženje in povezava zagonetna ... Zbornik ob 80-letnici zaslužnega profesorja dr. Mirka Križmana. / Festschrift für Prof. em. Dr. Mirko Križman zum 80. Geburtstag*
- 85 Silvija Borovnik, *Književne študije. O vlogi ženske v slovenski književnosti, o sodobni prozi in o slovenski književnosti v Avstriji*
- 86 Наталья Калох Вид, *Роль апокалиптического откровения в творчестве Михаила Булгакова*
- 87 Wojciech Tokarz, *The Faces of Inclusion. Historical Fiction in Post-Dictatorship Argentina*

- 88 Marija Švajncer, *Vpogled v azijsko duhovnost*
- 89 Karel Gržan, *Odreševanje niča s posebnim ozirom na vlogo duhovnika v dramatikii Stanka Majcna*
- 90 Marko Jesenšek, *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*
- 91 Grant H. Lundberg, *Dialect Leveling in Haloze, Slovenia*
- 92 Kolláth Anna, *A szlovéniai magyar nyelv a többnyelvűség kontextusában*
- 93 Marko Jesenšek (ur.), *Slovenski jezik v stiku evropskega podonavskega in alpskega prostora*
- 94 Christine Konecny (ur.), Erla Hallsteinsdóttir (ur.), Brigita Kacjan (ur.), *Phraseologie im Sprachunterricht und in der Sprachendidaktik. / Phraseology in language teaching and in language didactics*
- 95 Melanija Fabčič (ur.), Sabine Fiedler (ur.), Joanna Szerszunowicz (ur.), *Phraseologie im interlingualen und interkulturellen Kontakt / Phraseology in Interlingual and Intercultural Contact*
- 96 Vida Jesenšek (ur.), Dmitrij Dobrovol'skij (ur.), *Phraseologie und Kultur / Phraseology and Culture*
- 97 Vida Jesenšek (ur.), Peter Grzybek (ur.), *Phraseologie im Wörterbuch und Korpus / Phraseology in Dictionaries and Corpora*
- 98 Simona Štavbar, *Svetniška imena in njihovo prevajanje*
- 99 Dragan Potočnik, *Viri in pouk zgodovine*
- 100 Avgust Pavel, *Prekmurska slovenska slovnica / Vend nyelvtan*
- 101 Jernej Kovač, *Supervizija, stres in poklicna izgorelost šolskih svetovalnih delavcev*
- 102 Marko Jesenšek (ur.), *Slovenski jezik na stičišču več kultur*
- 103 Alenka Jensterle-Doležal, *Avtor, tekst, kontekst, komunikacija. Poglavja iz slovenske moderne*
- 104 Kristina Kočan Šalomon, Natalia Kaloh Vid (ur.), *Sanje. Izbrano delo Lermontova*
- 105 Milan Ambrož, Lea-Marija Colarič-Jakše, *Pogled raziskovalca. Načela, metode in prakse*
- 106 Marko Jesenšek (ur.), *Leopold Volkmer. Prvi posvetni pesnik na slovenskem Štajerskem*
- 107 Natalia Kaloh Vid (ur.), *Творчество М. Ю. Лермонтова: мотивы, темы, переводы*
- 108 Marjan Krašna, *Izobraževanje v digitalnem svetu*
- 109 Mihaela Koletnik, *Medjezikovni stiki v besedju iz pomenskega polja kmetija v slovenskogoriškem narečju*
- 110 Marko Jesenšek, *Poglavja iz zgodovine vzhodnoštajerskega jezika*
- 111 Natalia Kaloh Vid, *Sovietisms in English Translations of M. Bulgakov's The Master and Margarita*
- 112 Melanija Larisa Fabčič, *Hybride Textsorten in Ernst Jüngers Werk – zwischen Essayistik, Diaristik und Fragment*

- 113 Irena Stramljič Breznik (ur.), *Manjšalnice v slovanskih jezikih: oblika in vloga / Деминутивы в славянских языках: форма и роль / Diminutives in Slavic Languages: Form and Role*
- 114 Marko Jesenšek (ur.), *Rojena v narečje. Akademikinji prof. dr. Zinki Zorko ob 80-letnici*
- 115 Marko Jesenšek (ur.), *Toporišičevo leto*
- 116 Mojca Štuhec, *Z železnico do modernejšega Maribora*
- 117 Marko Jesenšek, *Slovenski jezik v visokem šolstvu, literaturi in kulturi*
- 118 Matjaž Duh, Jerneja Herzog, Tomaž Zupančič, *Likovna edukacija in okoljska trajnost*
- 119 Marko Jesenšek (ur.), *Med didaktiko slovenskega jezika in poezijo. Ob 80-letnici Jožeta Lipnika*
- 120 Marko Jesenšek (ur.), *Av gust Pavel med Slovenci, Madžari in Avstrijci*
- 121 Vida Jesenšek (ur.), *Germanistik in Maribor. Tradition und Perspektiven / Germanistika v Mariboru. Tradicija in perspektive / German Studies in Maribor. Tradition and perspectives*
- 122 Alenka Jensterle-Doležal, *Ključ i od labirinta*
- 123 Silvija Borovnik, *Večkulturnost in medkulturnost v slovenski književnosti*
- 124 Matjaž Klemenčič, Aleš Maver, *Izbrana poglavja iz zgodovine selitev od začetkov do danes*
- 125 Eva Premk Bogataj, *Časovno v večnem in večnost v minljivem*
- 126 Jožica Čeh Steger (ur.), Simona Pulko (ur.), Melita Zemljak Jontes (ur.), *Ivan Cankar v medkulturnem prostoru. Ob stoti obletnici Cankarjeve smrti*
- 127 Alenka Valh Lopert, Mihaela Koletnik, *Non-standard Features of the Slovene Language in Slovene Popular Culture*
- 128 Irena Stramljič Breznik, *Med besedo in besedno zvezo*
- 129 Marko Jesenšek, *Prekmurski jezik med knjižno normo in narečjem*
- 130 Marija Švajncer, *Slavko Grum – vztrajati ali pobegniti onkraj*
- 131 Vida Jesenšek, Horst Ehrhardt (ur.), *Sprache und Stil im Werk von Alma M. Karlin / Jezik in slog v delih Alme M. Karlin / Language and Style in the Work of Alma M. Karlin*
- 132 Matjaž Klemenčič, Tadej Šeruga, *Pregled zgodovine slovenske skupnosti v Elyju, Minnesota*
- 133 Mira Krajnc Ivič (ur.), Andreja Žele (ur.), *Pogled v jezik in iz jezika. Adi Vidovič Muha ob jubileju*
- 134 Andreja Žele, Mira Krajnc Ivič, *Sodobna slovenska skladnja: diskurzni in slovnični vidik*
- 135 Marko Jesenšek (ur.), *Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine. Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. Veliki madžarsko-slovenski spletni slovar*
- 136 Irena Stramljič Breznik, *Besedotvorje: teoretično, praktično in didaktično*

- 137 Natalia Kaloh Vid, *Re-translations to Paratexts to Children's Literature. The Diversity of Literary Translation*
- 138 Matjaž Duh, Jerneja Herzog, *Likovna apreciacija v vzgoji in izobraževanju Primeri kvalitativnih raziskav*
- 139 Irena Orel (ur.), Martina Orožen (ur.), Marko Jesenšek (ur.), *Vodnikov katekizem. Kershanski navuk sa Illirske deshele vsét is Katehisma sa vfe zerkve Franzoskiga Zesarstva*
- 140 Matjaž Klemenčič, Milan Mrdenović, Tadej Šeruga, *Politična participacija slovenskih etničnih skupnosti v ZDA. Študija primerov Clevelanda, Ohio, in Elyja, Minnesota*
- 141 Marko Jesenšek (ur.), *Deroči vrelec Antona Krempla*
- 142 Vida Jesenšek, *Beiträge zur deutschen und slowenischen Phraseologie und Parömiologie*
- 143 Tjaša Markežič, Irena Stramljič Breznik, *Feminativi v slovenskem jeziku*
- 144 Nada Šabec, *Slovene Immigrants and their Descendants in North America: Faces of Identity*

Nič v jeziku se ne zgodi čez noč, tudi današnji anglicizatorji (žal, tudi v univerzitetnem prostoru) imajo prednike v nemškutarjih, (novo)iliristih, jugoslovenarjih ... Kdo ve, kdo jih bo nasledil v prihodnosti? Zato je pomembno, da poznamo take jezikovne zablode in razumemo pozitivni razvoj jezika, ki usmerja naše (so)bivanje v alpsko-panonskem jezikovnem prostoru.

Primic je na začetku 19. stoletja preroško spodbujal in napovedoval poenotenje slovenske knjižne norme; Kopitar je kranjščino postavil na zemljevid svetovnih jezikov z znanstveno slovnico (že v 16. stoletju pa je bila kranjščina med prvimi jeziki na svetu, v katerega je bilo prevedeno Sveto pismo, in osmi evropski jezik, ki je bil popisani v slovnici); Miklošič, največji jezikoslovec in veleum 19. stoletja, je slovenski jezik vedno postavljali na prvo mesto med slovanskimi jeziki; Bleiweis je v Novicah premišljeno usmerjal »črkarsko pravdo« in oblikovanje novoslovenščino; Slomšek je teološko utemeljil slovenski jezik kot »božji dar« in nas obvezal, da se do svojega jezika vedno in povsod odgovorno obnašamo; Gutsman, Jarnik, Einspiler, Dajnko, Murko, Muršec, Ravnikar, Kocijančič, Podreka, Küzmič, Košič, Kardoš, Borovnjak, Ivanocy, Svetec, Janežič, Levstik v zrelem obdobju, Cankar, pomlad narodov, bése-da, čitalnice, tabori, Majniška deklaracija, slovenska državotvornost ..., to je zgodba slovenskega jezika in slovenske samostojnosti – moramo jo poznati in razumeti, saj se bomo tudi tako lažje upirali vsakokratnim zablodam in lažnim prerokom, ki poskušajo zabarantati slovenski jezik.

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

Cena: 19 EUR